

T. Liuii Patauini hi-

STORIARVM AB VRBE CONDITA

Decadis tertiæ (quæ est de secundo bello Punico) liber primus, uniuersæ uerò historiæ uicesimus primus.

Henrici Glareani in eundem librum annotationes.

PARISIIS

Apud Ioannem Lodoicum Tiletanum, ex ad-
uerso Collegij Remensis.

I 5 4 3.

T. LIVII DECADES TERTIAE

libri Primi Epitome, L. Floro authore.

IN ITALIA belli Punici secundi acta narrantur:

& Annibalis Pænorum ducis. contra fædus per Iberum
 annem trāsitus, à quo Saguntus sociorū populi Romani ci-
 uitas octauo mense capta est. de quibus iniurijs missi legati
 ad Carthaginienses, qui quereretur. & cum satisfacere nol-
 lent, bellum ijs indictū est. Annibal superato Pyrenæo saltu,
 per Gallias, fuis qui obsistere ei conati erant, ad Alpes ue-
 nit: & laborioso per eas transitu, cum montanos quoque Gal-
 los obuios aliquot prælijs repulisset, descēdit in Italiam, &
 ad Ticinum annem Romanos equestri prælio fudit: in quo
 uulneratum P. Cornelium Scipionem protexit filius, qui
 Africani postea nomen accepit. iterūque exercitu Ro. ad
 flumen Trebiam fuso, Annibal Apēninum per maximam mi-
 litum uexationem propter uim tempestatum trāsii. Cn. Cor-
 nelius Scipio in Hispania contra Pænos prosperè pugnavit,
 duce hostium Magone capto.

verso Collegij Remensis

T. LIVII PATAVINI HISTORIA-

rum ab urbe condita Decadis tertie

Liber Primus.

I N P A R T E operis mei licet mihi præfa-
ri, quod in principio summæ totius professi-
plerique sunt rerū scriptores: bellum maxi-
mè memorabile omnium quæ unquam gesta

sunt, me scripturum: quod Annibale duce

Carthaginienses cum populo Romano gessere. nam neque ua-

lidiores opibus ullæ inter se ciuitates gentesque contulerunt

arma: neque his ipsis tantum unquam uirium, aut roboris

fuit: & haud ignotas belli artes inter se, sed expertas primo

Punico conferebant bello, & adeo uaria belli fortuna, an-

cepsq; Mars fuit, ut ppius periculo fuerint, qui uicere, odijs

etiam propè maioribus certarunt, quàm uiribus: Romanis

indignantibus, quod uictoribus uicti ultro inferrent arma:

Pœnis, quod superbe auaræque crederet imperitatum uictis

esse. Fama etiam est, Annibalem annorum fermè nouem pue-

riliter blandientem patri Amilcari, ut duceretur in Hispa-

niam, cum perfecto Africo bello exercitum eò traiekturus

sacrificaret, altaribus admotū, tactis sacris iureiurando ad-

actum, se cum primum posset, hostem fore populo Romano.

Angebant ingentis spiritus uirum Sicilia Sardiniâque amis-

se. nam & Siciliam nimis celeri desperatione rerum conces-

sam, & Sardiniam inter motum Africæ fraude Romano-

rum, stipendio etiam superimposito, interceptam. His anxius

curis ita se Africo bello, quod fuit sub recentem Romanam

pacem, per quinque annos: ita deinde nouem annis in Hi-

DECADIS TERTIAE

spania augendo Punico imperio gessit, ut appareret maius
eum quàm quod gereret, agitare in animo bellum: & si diu-
tius uixisset, Amilcare duce Pœnos arma Italiae illaturos fu-
isse, quæ Annibalis ductu intulerūt. Mors Amilcaris per op-
portuna, & pueritia Annibalis, distulerunt bellum. Medius
Asdrubal inter patrem & filium octo fermè annos imperiū
obtinnit, flore ætatis (uti ferunt) primò Amilcari cōciliatus:
gener inde ob altam indolem profectus animi adscitus: &
quia gener erat, factionis Barchinæ opibus, quæ apud mili-
tes plebēque plus quàm modicæ erant, haud sanè uolun-
tate principum in imperio positus. Is plura consilio quàm ui-
gerens, auspicijs regulatorum magis, conciliandisque per ami-
citiam principum nouis gentibus, quàm bello aut armis, rem
Carthaginiēsem auxit. Cæterū nihilo ei pax tutior fuit, bar-
barus eum quidam palàm ob iram interfecti ab eo domini
obtruncavit. cōprehensusq; à circūstantibus baud alio quàm

Cum hoc Asdrubalis si euasisset uultu, tormentis quoque cum laceraretur, eo fuit

habitu oris, ut superante lætitia dolores, ridentis etiam spe-
ciem præbuerit. Cum hoc Asdrubale, quia miræ artis in so-
licitandis gentibus, imperiōq; iungēdis suo fuerat, fœdus re-
nouauerat populus Romanus, ut finis utriusque imperij es-
set annis Iberus, Saguntinisq; medijs inter imperia duorum
populorum libertas seruaretur. In Asdrubalis locum haud
dubia res fuit quin prærogatiuam militarem, qua ex templo
iuuenis Annibal intra prætorium delatus, imperatōrque in-
genti omnium clamore atque assensu appellatus erat, fauor
etiam plebis sequeretur. Hunc uixdum puberem Asdrubal
literis ad se accersierat: actaq; res in senatu etiā fuerat: Bar-
chinis nitentibus ut assuesceret militiæ Annibal, atque in pa-

Asdrubalis

Handwritten marginal notes in Latin script, including:
... cum hoc Asdrubale ...
... causa ...
... prætorium ...
... Annibal ...
... senatus ...

2. *Expositio claritatis* *per* *quod* *non* *est* *in* *multitudine* *canonibus*

DECADIS TERTIAE

1 OTIONIS

SAGVO

QERTVM

HAS TANTAS

CRUELITAS

PERECITIA

CETERVM

ROMANA

OLCADVM

FINES

CARTEIAM

CARTHAGINAE

LARGE

goris patientia par: cibi potionisque desyderio naturali, non uoluptate modus finitus: uigiliarum somnique nec die nec nocte discriminata tempora. id quod gerendis rebus super- esset, quieti datum. ea neque molli strato, neque silentio ac- cer sita. multi saepe militari sagulo opertum, humi iacentem inter custodias stationesque militum conspexerunt. uestitus nihil inter aequales excellens, arma atque equi conspicieban- tur. equitum peditumque idem longe primus erat. princeps praelium inibat: ultimus conserto praelio excedebat. Has tan- tas uiri uirtutes, ingentia uitia aequabant: inhumana crudeli- tas, perfidia plus quam Punica, nihil ueri, nihil sancti, nullus deum metus, nullum iusiurandum, nulla religio. Cum hac indole uirtutum ac uitiorum triennio sub Asdrubale impe- ratore meruit: nulla re quae agenda audendaque magno fu- turo duci esset, praetermissa. Ceterum ex quo die dux est de- claratus, uelut Italia ei prouincia decreta, bellumq; Roma- num mandatum esset, nihil prolatandum ratus, ne se quoque, ut patrem Amilcarem, deinde Asdrubalem, cunctantem ca- sus aliquis opprimeret, Saguntinis inferre bellum statuit, qui- bus oppugnandis haud dubie Romana arma mouebantur. In Olcadum fines prius (ultra Iberum ea gens in parte ma- gis quam in ditione Carthaginensium erat) induxit exerci- tum, ut non petisse Saguntinos, sed rerum serie finitimis do- mitis gentibus, iungendoque, tractus ad id bellum uideri pos- set. Carteiam urbem opulentam caput gentis eius expugnat, diripitque quo metu percussae minores ciuitates, stipendio imposito imperium acceperere. uictor exercitus opulentusque praeda Carthaginem Nouam in hyberna est deductus. Ibi large partiendo praedam, stipendia praeterita cum fide exol-

uendo, cunctis ciuium suorum sociorumque animis in se fir-
 matis, uere primo in Vacceos promotum bellum. Hermandi-
 ca & Arbacala Carteiorum urbes ui captæ. Arbacala &
 uirtute & multitudine oppidanorum diu defensa. Ab Her-
 mandica profugi, exulibus Olcadum, priore æstate domitæ
 gentis, cum se iunxissent, concitant Carpetanos: adortique
 Annibalem regressum ex Vacceis, haud procul Tago flumi-
 ne agmen graue præda turbauere. Annibal prælio absti-
 nuit, castrisque super ripam positus, cum prima quies silen-
 tiumque ab hostibus fuit, agmen uado traiecit: ualloque ita
 producto, ut locum ad transgrediendum hostes haberent: in-
 uadere eos transeuntes statuit. equitibus præcepit, ut cum
 ingressos aquam uiderent, adorirentur peditum agmen. in
 ripa elephantos ante quadraginta disposuit. Carpetanorum
 cum appendicibus Olcadum Vacceorumque centum millia
 fuere, inuicta acies, si æquo dimicaretur campo. Itaque &
 ingenio feroces, & multitudine freti, & quod metu cessisse
 credebant hostem: id morari uictoriam rati, quod interesset
 annis: clamore sublato, passim sine ullius imperio, quæ cuique
 proximum est, in amnem ruunt. Et ex parte altera ripæ uis-
 ingens equitum in flumen immissa: medióque alueo haudqua-
 quam pari certamine concursum: quippe ubi pedes instabi-
 lis, ac uix uado fidens, uel inermi equite equo temere acto
 peruertere posset: eques corpore armisque liber, equo uel per
 medios gurgites stabili, comminus eminusque rem gereret.
 Pars magna flumine absumpta, quidam uorticoso amni de-
 lati in hostes, ab elephantis obtriti sunt. postremi, quibus in-
 gressus in suam ripam tutior fuit, ex uaria trepidatione cum
 in unum colligerentur: prius quam tanto ex pauore reciperet

TAGO

PRÆDA

ANNIBAL

APPENDICIBUS

SLÆVO

QVOD METV

CVIPPE

VORTICOSO

ELEPHANTIS

animos: Annibal agmine quadrato amnem ingressus, fugam ex ripa fecit: uastatisq; agris, intra paucos dies Carpetanos quoque in deditionem accepit. Et iam omnia trans Iberum præter Saguntinos, Carthaginienſium erant. cum Saguntinis bellum nondum erat. cæterum iam belli cauſſa certamina cum finitimis ſerebatur, maxime Turdetanis, quos cum adisset idem, qui litis erat ſator: nec certamen iuris, ſed uim queri appareret: legati à Saguntinis Romam miſſi, auxilium ad bellum iam haud dubie imminens orantes. Conſules tunc Romæ erant, P. Cornelius Scipio, & T. Sæpronius Longus. qui cum legatis in ſenatum introductis de Rep. retuliſſent, placuiſſetq; mitti legatos in Hiſpaniã ad res ſociorũ inſpiciendas, quibus ſi uideretur digna cauſſa, & Annibali denũciarent ut ab Saguntinis ſocijs populi Ro. abſtineret, & Carthaginem in Africam traicerent, ac ſociorum populi Rom. querimonias deferreret: hac legatione decreta, necdum miſſa, omnium ſpe celerius Saguntum oppugnari allatum eſt: tunc delata ex integro res ad ſenatum. Alij prouincias conſulibus Hiſpaniam atque Africam decernentes, terra marique rem gerendam cenſebant. alij totum in Hiſpaniam Annibalemque intendeabant bellum. erant qui non temere mouendã rem tantam, expectandosque ex Hiſpania legatos cenſerent. Hæc ſententia, quæ tutiſſima uidebatur, uicit. legatique eo maturius miſſi P. Valerius Flaccus & Q. Bebius Pamphilus Saguntum ad Annibalem: atque inde Carthaginem, ſi non abſisteretur bello, ad ducem ipſum in pœnam ſœderis rupti depoſcendum. Dum ea Romani parant conſultantque, iam Saguntum ſumma ui oppugnabatur. Ciuitas ea longè opulentiſſima ultra Iberum fuit, ſita paſſus mille ferme à mari. oriundi

foederis

Ciuitas

maxi

à Zacyntho insula dicuntur, mistique etiam ab Ardea Rutu-
 lorum quidam generis. ceterum in tantas breui creuerant
 opes, seu maritimis, seu terrestribus fructibus, seu multitu-
 dinis incremento, seu sanctitate disciplinae, qua fidem socialem
 usque ad perniciem suam coluerunt. Annibal infesto exerci-
 tu ingressus fines, peruastatis passim agris, urbem tripartito
 aggreditur. Angulus muri erat in planiorem patetiorēque
 quam cetera circa uallem uergēs: aduersus eum uineas age-
 re instituit, per quas aries mœnibus admoueri posset. Sed ut
 locus procul muro satis æquus agendis uineis fuit: ita haud-
 quaquam prosperè, postquam ad effectum operis uentum est,
 cœptis succedebat: & turris ingens imminebat: & murus, ut
 in suspecto loco, supra ceteræ modum altitudinis emunitus
 erat, & iuuentus delecta: ubi plurimum periculi ac laboris
 ostendebatur, ibi ui maiore obfistebant. ac primo missilibus
 summouere hostem: nec quicquam satis tutum muniētibus pa-
 ti. deinde iam non pro mœnibus modò atque turri tela mica-
 re, sed ad erumpendum etiam in stationes operæque hostium
 animus erat: quibus tumultuarijs certaminibus haud ferme
 plures Saguntini cadebant quàm Pœni. Vt uerò Annibal ip-
 se, dum murum incantius subit, aduersum femur tragula gra-
 uiter ictus cecidit: tanta circa fuga atque trepidatio fuit, ut
 non multum abesset, quin opera ac uineæ desererentur. Ob-
 sidio deinde per paucos dies magis quàm oppugnatio fuit,
 dum uulnus ducis curaretur. per quod tempus ut quies cer-
 taminum erat: ita ab apparatu operum ac munitionum nihil
 cessatum. itaque acrius de integro obortum est bellum, pluri-
 busque partibus, uix accipientibus quibusdam opera locis,
 uineæ cœptæ agi, admoueri que aries. Abundabat multitudi-

DECADIS TERTIAE

ne hominum Pœnus: ad centum enim quinquaginta millia habuisse in armis creditur. Oppidani ad omnia tuenda atque obeunda multimoda arte distineri cœpti sunt: & non sufficiebant. iam enim feriebantur arietibus muri: quassatae quoque multae partes erant. una continentibus ruinis nudauerat urbem. tres deinceps turrets, quātūmq; inter eas muri erat, cum fragore ingenti prociderant: captūmq; oppidum ea ruina crediderant Pœni, qua uelut si pariter utrosque murus texisset, ita utrinque in pugnam procursum est. Nihil tumultuariæ pugnae simile erat, quales in oppugnationibus urbium per occasionem partis alterius conferi solent: sed iustae acies, uelut patenti campo, inter ruinas muri tectaque urbis modico distantia interuallo constiterant. Hinc spes, hinc desperatio animos iritat: Pœno cepisse iam se urbem, si paululum adnitatur, credente: Saguntinis pro nudata mœnibus patriæ corpora opponentibus: nec ullo pedem referente, ne relicto à se loco hostem immitteret. Itaque quo acrius & confertim magis utrinque pugnabatur, eo plures uulnerabantur: nullo inter arma corporaque uano intercidēte telo. Falarica erat Saguntinis, missile telum hastili oblongo, & cætera tereti, præterquam ad extremum, unde ferrum exibat. id, sicut in pilo, quadratum, stuppa circumligabant, linebantque pice. ferrum autem tres in longum habebat pedes, ut cum armis transigere corpus posset. sed id maxime, etiam si hæsisset in scuto, nec penetrasset in corpus, pauorem faciebat, quod cum medium accensum mitteretur, conceptūmq; ipso motu multo maiorem ignem ferret, arma omitti cogebat, nudūmq; militem ad insequentes ictus præbebat. Cum ergo diu anceps fuisset certamen, & Sagunti-

RIVINUS CONTINERE

per muros et portas in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde

FORCIBUS EST

Deinde in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde

CONVULSARIE

Deinde in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde

Tea q

Deinde in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde

CONFERTIM

Deinde in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde

UANO TELO

Deinde in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde

FALARICA

Deinde in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde

Deinde in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde

Deinde in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde

Deinde in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde

Deinde in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde

Deinde in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde

ANCEPS

Deinde in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde

Deinde in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde

Deinde in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde

Deinde in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde

Deinde in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde

Deinde in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde

Deinde in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde

Deinde in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde

Deinde in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde

Deinde in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde

Deinde in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde

Deinde in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde

Deinde in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde

Deinde in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde

Deinde in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde
intra muros in se deinde in se deinde

nis, quia præter spem resisterent, creuissent animi: Pœnus,
 quia non uicisset, pro uicto esset: clamorem repente oppidani
 tollunt, hostemque in ruinas muri expellunt: inde impeditum
 trepidantemque exturbant: postremò fusum fugatumque in
 castra redigunt. Interim ab Roma legatos uenisse nūciatum
 est: quibus obuiam ad mare missi ab Annibale qui diceret, nec
 tutò eos adituros inter tot tam effrenatarum gentium arma:
 nec Annibali in tanto discrimine rerum operæ esse legatio-
 nes audire. Apparebat nō admissos protinus Carthaginem
 ituros. Literas igitur nunciosque ad principes factionis Bar-
 chinæ præmittit, ut prepararet suorum animos, ne quid pars
 altera gratificari pro Romanis posset. Itaque præterquam
 quòd amissi auditique non sunt, ea quoque uana atque irri-
 ta legatio fuit. Hanno unus aduerso senatu causam fœderis
 rupti magno silentio propter auctoritatem suam cum assen-
 su audientium egit. Per deos fœderum arbitros ac testes mo-
 nuisse, prædixisse se, ne Amilcaris progeniem ad exercitum
 mitterent, non manes, non stirpem eius conquiescere uiri: nec
 unquam, donec sanguinis nominisque Barchini quisquam su-
 persit, quietura Romana fœdera. lumen flagrantem cupi-
 dine regni, uiamque unā ad id cernentē, si ex bellis bella seren-
 do, succinctus armis legionibusque uiuat uelut materiam igni
 præbēs, ad exercitus misistis. aluistis ergo hoc incendium,
 quo nunc ardetis. Saguntū uestri circumsedent exercitus, unde
 arcetur fœdere: mox Carthaginē circumsedebunt Romanæ
 legiones ducibus iisdē dijs, per quos priore bello rupta fœde-
 ra sunt ulti. Vtrum hostē, an uos, an fortunam utriusque populi
 ignoratis? Legatos ab socijs, et pro socijs uenietes bonus im-
 perator uester in castra nō admisit, ius gētium sustulit. hi ta-

EVENIENS

Gentium

PRÆMITTIT

PROPTER

UTRUMQUE

Legatos ab

Ius gentium

men unde ne hostium quidem legati arcentur, pulsi ad nos
 ueniunt, res ex fœdere repetuntur: publica fraus absit: autho-
 re culpa, & reum criminis deposcunt. quo lenius agunt, segnius
 incipiunt: eo cum ceperint, uereor ne perseverantius seuiant.
 Aegates insulam Erycemq; ante oculos proponite, quæ ter-
 ra mariq; per quatuor & uiginti annos passi sitis. Nec puer-
 hic dux erat, sed pater ipse Amilcar, Mars alter, ut isti uo-
 lunt: sed Tarento tum in Italia non abstineramus ex fœde-
 re, sicut nunc Sagunto non abstinemus. uicerunt ergo dii ho-
 minesque: & id de quo uerbis ambigebatur, uter populus fœ-
 dus rupisset: euentus belli, uelut æquus index, unde ius sta-
 bat ei uictoriam dedit. Carthagini nunc Annibal uineas tur-
 resque admouet: Carthaginis mœnia quatit ariete. Sagunti
 ruinae (falsus utinam uates sim) nostris capitibus incident:
 susceptumque cum Saguntinis bellum, habendum cum Roma-
 nis est. Dedemus ergo Annibalem? dicet aliquis. Scio meam
 leuem esse in eo auctoritatem, propter paternas inimicitias.
 sed & Amilcarem eo perisse lætatus sum, quod si ille uiue-
 ret, bellum iam cum Romanis haberemus: & hunc iuuenem
 tanquam furiam facemque huius belli odi ac detestor. nec
 dedendum solum ad piaculum rupti fœderis: sed si nemo de-
 poscat, deuehendum in ultimas maris terrarumque oras, ab-
 legandumque eò, unde nec ad nos nomen famæque eius ac-
 cedere, nec sollicitare quietæ ciuitatis statum possit. Ego au-
 tem ita censeo, legatos ex templo Romam mittendos, qui se-
 natui satisfaciant: alios qui Annibali nunciēt, ut exercitū ab
 Sagunto abducatur: ipsumque Annibalem ex fœdere Romanis
 dedat: tertiā legationē ad res Saguntinis reddēdas decerno.
 Cum Hanno perorasset, nemini omnium certare oratione

hæc est res argumenti: hostium legatos
 non debet sustineri, sed quod ius est, repetendum
 autem rem

conuicta nulla. senatus auctoritas
 tanta. sed non huiusmodi, ut debet, quod ius est, repetendum
 autem rem

et est huiusmodi, ut debet, quod ius est, repetendum
 autem rem

et est huiusmodi, ut debet, quod ius est, repetendum
 autem rem

et est huiusmodi, ut debet, quod ius est, repetendum
 autem rem

et est huiusmodi, ut debet, quod ius est, repetendum
 autem rem

et est huiusmodi, ut debet, quod ius est, repetendum
 autem rem

et est huiusmodi, ut debet, quod ius est, repetendum
 autem rem

et est huiusmodi, ut debet, quod ius est, repetendum
 autem rem

et est huiusmodi, ut debet, quod ius est, repetendum
 autem rem

et est huiusmodi, ut debet, quod ius est, repetendum
 autem rem

et est huiusmodi, ut debet, quod ius est, repetendum
 autem rem

et est huiusmodi, ut debet, quod ius est, repetendum
 autem rem

et est huiusmodi, ut debet, quod ius est, repetendum
 autem rem

et est huiusmodi, ut debet, quod ius est, repetendum
 autem rem

et est huiusmodi, ut debet, quod ius est, repetendum
 autem rem

et est huiusmodi, ut debet, quod ius est, repetendum
 autem rem

et est huiusmodi, ut debet, quod ius est, repetendum
 autem rem

et est huiusmodi, ut debet, quod ius est, repetendum
 autem rem

et est huiusmodi, ut debet, quod ius est, repetendum
 autem rem

et est huiusmodi, ut debet, quod ius est, repetendum
 autem rem

et est huiusmodi, ut debet, quod ius est, repetendum
 autem rem

cu eo necesse fuit. adeo propè omnis senatus Annibalis erat,
 infestiusque locutum arguebant Hannonem, quam Flaccum.
 Valerium legatum Romanum. Responsum inde legatis Ro-
 manis est, Bellum ortum ab Saguntinis, non ab Annibale es-
 se. populum Rom. iniuste facere, si Saguntinos uetustissima
 Carthaginensium societati præponat. Dum Romani tempus
 terunt legationibus mittendis: Annibal quia fessum militem
 præliis operibusque habebat, paucorum us dierum quietem
 dedit, stationibus ad custodiam uinearum aliorumque operum
 dispositis. Interim animos eorum nunc ira in hostes stimu-
 lando, nunc spe præmiorum accendit. ut uerò pro concione
 prædam captæ urbis edixit militum fore, adeo accensi o-
 mnes sunt, ut si extemplo signum datum esset, nulla ui resisti-
 uideretur posse. Saguntini ut à præliis quietem habuerant,
 nec laceßentes, nec laceßiti per aliquot dies: ita non nocte
 non die unquam cessauerant ab opere, ut nouum murum ab
 ea parte qua patefactum oppidum ruinis erat, reficeret. In-
 de oppugnatio eos aliquanto atrocior, quam antè adorta est:
 nec qua primùm aut potissimum parte ferrent opem, cum o-
 mnia uarijs clamoribus streperent, satis scire poterant. Ipse
 Annibal, qua turris mobilis omnia munimenta urbis superas
 altitudine agebatur, hortator aderat. quæ cum admota ca-
 tapultis, ballistisque per omnia tabulata dispositis, muros
 defensoribus nudasset: tum Annibal occasionem ratus, quin-
 gentos ferme Afros cum dolabris ad subruendum ab imo
 murum mittit. Nec erat difficile opus, quòd camenta nò cal-
 ce durata erant, sed interlita luto, structuræ antiquæ gene-
 re. itaque antè quam cederetur, ruebat: perque patetia rui-
 nis agmina armatorum in urbem uadebant. locum quoq; edi-

DECADIS TERTIAE

tum capiunt: collatisque ed catapultis ballistisque, ut castel-
lum in ipsa urbe uelut arcem imminetem haberent, muro cir-
cundant. & Saguntini murum interiorem ab nondum capta
urbis parte ducunt. Vtrinque summa ui & muniunt, & pu-
gnant. sed interiora tuendo, minore in dies urbem Saguntini
faciunt. simul crescit inopia omnium longa obsidione, & mi-
nuatur expectatio externae opis, cum tam procul Romani, u-
nica spes, circa omnia hostium essent. paulisper tamen affe-
ctos animos recreauit repentina profectio Annibalis in O-
retanos Carpetanosque. qui duo populi delectus acerbitate
consternati, retentis conquistatoribus, metum defectionis cum
præbuisent, oppressi celeritate Annibalis, omiserunt mota
arma. Nec Sagunti oppugnatio segnior erat, Maharbale
Himilconis filio, quem præfecerat Annibal, ita impigre rem
agente, ut ducem abesse nec ciues, nec hostes sentirent. Is &
prælia aliquot secunda fecit, & tribus arienibus aliquan-
tum muri discussit: strataque omnia recentibus ruinis adue-
nienti Annibali ostendit. itaque ad ipsam arcem extemplo du-
ctus exercitus, atroxque prælium cum multorum utrinque
cæde initum, & pars arcis capta est. Tentata deinde per
duos exigua pacis spes, Alconem Saguntinum, & Alorcum
Hispanum. Alcon inconfusus Saguntinis, precibus aliquid mo-
turum ratus, cum ad Annibalem noctu transisset, postquã ni-
hil lachrymæ mouebat, cõditionesque tristes ut ab irato ui-
ctore ferebantur, transfuga ex oratore factus apud hostem
mansit, moriturum affirmans, qui sub conditionibus his de pa-
ce ageret. Postulabatur autẽ redderent res Turdetanis: tra-
ditoque omni auro atque argento, egressi urbe cum singulis
uestimentis ibi habitarent, ubi Pœnus iussisset. Has pacis le-

catapultis

Delectus

DEFECTIO

ges abnuente Alcone accepturos Saguntinos, Alorcus uinci-
 animos, ubi alia uincantur, affirmans, se pacis eius interpre-
 tem fore pollicetur. Erat autem tum miles Annibalis, ceterum
 publice Saguntinis amicus atque hospes. Tradito palam te-
 lo custodibus hostium, transgressus munimenta, ad praetorem
 Saguntinum (& ipse ita iubebat) est deductus. Quod cum ex
 templo concursus omnis generis hominum esset factus: sum-
 mota cetera multitudine, senatus Alorco datus est, cuius ta-
 lis oratio fuit: Si cuius uester Alcon, sicuti ad pacem peten-
 dam ad Annibalem uenit, ita pacis condiciones ab Annibale
 ad uos retulisset: superuacaneum hoc mihi fuisset iter, quo
 nec orator Annibalis, nec transfuga ad uos uenissem. cum
 uerò ille aut uestra, aut sua culpa manserit apud hostem: si
 metum simulauit, sua: uestra, si periculum est apud uos uera
 referentibus. ego, ne ignoretis esse aliquas & salutis & pa-
 cis uobis condiciones, pro uetusto hospitio, quod mihi uobiscum
 est, ad uos ueni. Vestra autem causa me, nec ullius alterius
 loqui, quae loquor apud uos, uel ea fides sit, quod neque dum
 uestris uiribus restitistis, neque dum auxilia ab Romanis spe-
 rastis, pacis unquam apud uos mentionem feci. postquam nec
 ab Romanis uobis ulla spes est: nec uestra iam aut arma uos,
 aut moenia satis defendunt, pacem afferro ad uos magis ne-
 cessariam quam aequam. cuius ita aliqua spes est, si eam quae-
 admodum ut uictor fert Annibal, sic uos ut uicti audiat: si
 non id quod amittitur, in damno, cum omnia uictoris sint:
 sed quicquid relinquitur, pro munere habituri estis. Urbem
 uobis, quam ex magna iam parte dirutam, captam ferè totam
 habet, adimit: agros relinquit, locum assignaturus, in quo
 nouum oppidum aedificetis: aurum argentumque omne, pu-

DECADIS TERTIAE

blicum priuatumque, ad se iubet deferri: coniugum, uestraque corpora, ac liberorum uestrorum, seruat inuiolata, si inermes cum binis uestimetis uelitis à Sagunto exire. Hæc uictor hostis imperat. hæc quanquam sint graua atque acerbissima, fortuna uestra uobis suadet. Equidem haud despero, cum omnium potestas ei à uobis facta sit: aliquid ex his rebus remissurum. Sed hæc patienda censeo potius quam trucidari corpora uestra, rapi, trahique ante ora uestra coniuges ac liberos belli iure sinatis. Ad hæc audienda cum circumfusa paulatim multitudine, permistum senatui esset populi concilium: repente primores secessione facta, priusquam responsum daretur, argentum aurumque omne ex publico priuatoque in forum collatum, in ignem ad id raptim factum conijcientes, eodem plerique semetipsos præcipitauerunt. Cum ex eo pavor ac trepidatio totam urbem peruasisset, alius insuper tumultus ex arce auditur. Turris diu quassata proci-derat: perque ruinam eius cohors Pœnorum impetu facto, cum signum imperatori dedisset, nudatam stationibus custodiisque solitis hostium esse urbem, non cunctandum in tali occasione ratus Annibal, totis uiribus aggressus, urbem momento cœpit: signo dato, ut omnes puberes interficerentur. quod imperium crudele, cæterum propè necessarium cognitum in ipso euentu est. Cui enim parci potuit ex ijs qui aut inclusi cum coniugibus ac liberis domos super seipsos concremauerunt? aut armati nullum antè finem pugnae quam morientes fecerunt? Captum oppidum est cum ingenti præda. quâquam pleraque ab dominis de industria corrupta erant, & in cædibus uix ullum discrimen ætatis ira fecerat, & captiui militum præda fuerant: tamen ex precio rerum uenditarum

Sed hæc patienda

Paulatim multitudine

Repete primores

Imperium crudele

Veteranum

DECADIS TERTIAE

hic et quanta caussa omnis que
ratione minoris maiorem adferre
hinc machinam romanis potest omni ea que
vix potestatem facit et pacis bonum ducit
et oratione munitur in bellis. Tunc
potestatem ducit in bellis et pacis bonum
et omnia Hispania populi quibus haec
dedit se aduersum essent dedit. Ita
per omni impetum romanis potest
sustinentur bellis que et deditur
et tunc haec sit in maiorem bellis
que tunc sunt quibus sit omni bellis

Sae in eum

lingua ad eligendo dicitur quod dedit
hinc et quanta caussa omnis que
ratione minoris maiorem adferre
hinc machinam romanis potest omni ea que
vix potestatem facit et pacis bonum ducit
et oratione munitur in bellis. Tunc
potestatem ducit in bellis et pacis bonum
et omnia Hispania populi quibus haec
dedit se aduersum essent dedit. Ita
per omni impetum romanis potest
sustinentur bellis que et deditur
et tunc haec sit in maiorem bellis
que tunc sunt quibus sit omni bellis

Celoces

celoces nautice sunt minores et
celoces dicitur celoces accendit quia
hinc machinam romanis potest omni ea que
vix potestatem facit et pacis bonum ducit
et oratione munitur in bellis. Tunc
potestatem ducit in bellis et pacis bonum
et omnia Hispania populi quibus haec
dedit se aduersum essent dedit. Ita
per omni impetum romanis potest
sustinentur bellis que et deditur
et tunc haec sit in maiorem bellis
que tunc sunt quibus sit omni bellis

ea quaterna

Quaterna dicitur quia indicant in qua
deditur quanta caussa omnis que
ratione minoris maiorem adferre
hinc machinam romanis potest omni ea que
vix potestatem facit et pacis bonum ducit
et oratione munitur in bellis. Tunc
potestatem ducit in bellis et pacis bonum
et omnia Hispania populi quibus haec
dedit se aduersum essent dedit. Ita
per omni impetum romanis potest
sustinentur bellis que et deditur
et tunc haec sit in maiorem bellis
que tunc sunt quibus sit omni bellis

Cornelio numerus

quanta caussa omnis que
ratione minoris maiorem adferre
hinc machinam romanis potest omni ea que
vix potestatem facit et pacis bonum ducit
et oratione munitur in bellis. Tunc
potestatem ducit in bellis et pacis bonum
et omnia Hispania populi quibus haec
dedit se aduersum essent dedit. Ita
per omni impetum romanis potest
sustinentur bellis que et deditur
et tunc haec sit in maiorem bellis
que tunc sunt quibus sit omni bellis

quam belligeratum. Pœnum hostem ueteranum trium & ui-
ginti annorum militia durissima inter Hispanas gentes sem-
per uictorem, primum Amilcare, deinde Asdrubale, nunc
Annibale duce acerrimo assuetum, recentem ab excidio o-
pulentissimæ urbis Iberum transire: trahere secum tot exci-
tos Hispanorum populos: concitutum audas semper armo-
rum Gallicas gentes: cum orbe terrarum bellum gerendum
in Italia, ac pro mœnibus Romanis esse. Nominatæ iam an-
tea consulibus provinciæ erant: tum sortiri iussi. Cornelio
Hispania, Sempronio Africa cum Sicilia euenit. Sex in eum
annum decretae legiones, & sociorum quantum ipsis uide-
retur, & classis, quanta parari posset. quatuor & uiginti pe-
ditum Romanorum millia sunt scripta, mille & octingenti
equites: sociorum XLIII. peditum, & IIII. equitum. na-
ues CCXX quinquereemes, celoces uiginti deductæ. Latu-
inde ad populum, uellent, iuberent, populo Carthaginensi
bellum indici. eiusque belli causa supplicatio per urbem ha-
bita: atque adorati dii, ut bene ac feliciter eueniret, quod bel-
lum populus Romanus iussisset. Inter consules ita copia di-
uisa. Sempronio datae legiones duæ; ea quaterna millia erant
peditum, & trecenti equites: sociorum sexdecim millia pe-
ditum, equites mille octingenti: naues longæ CLX, celoces
duodecim. Cū his terrestribus maritimisque copiis, T. Sem-
pronius missus in Siciliam, ita in Africam transmissurus, si
ad arcendum Italia Pœnum consul alter satis esset. Corne-
lio minus copiarum datum, quia L. Manlius prætor & ipse
cum haud inualido præsidio in Galliam mittebatur. Na-
uium maximè Cornelio numerus diminutus. sexaginta quin-
queremes datæ: (neque enim mari uenturum, aut ea parte

DECADIS TERTIAE

Vos enim quod cautum est. Atenim eo fœdere quod cum Asdrubale ictum est, Saguntini excipiuntur. aduersus quod nihil ego dicturus sum, nisi quod à uobis didici. uos enim quod C. Luctatius C O S. primo nobiscum fœdus icit: quia neque autoritate Patrum, nec populi iussu ictum erat, neq̃ astis uos eo teneri: itaque aliud de integro fœdus publico cōsilio ictum est. si uos nō tenent uestra fœdera, nisi ex autoritate aut iussu uestro icta: ne nos quidē Asdrubalis fœdus, quod nobis inscijs icit, obligare potuit. Proinde omittite Sagunti atque Iberi mētionem facere. & quod diu parturit animus uester, aliquando pariat. Tum Romanus, sinu ex toga factō, Hic, inquit, uobis bellum & pacem portamus: utrum placet, sumite. Sub hanc uocem haud minus ferociter, daret utrum uellet, succlamatum est. & cum is iterū sinu effuso bellum dare dixisset, accipere se omnes responderunt: & quibus acciperent animis, iisdem se gesturos. Hæc directa percunctatio ac denuncia- tio belli magis ex dignitate P. R. uisa est, quam de fœderum iure uerbis disceptare, cum antē, tum maximē Sagunto exci- sa. nam si uerborum disceptationis res esset, quod fœdus As- drubalis cum Luctatij priore fœdere commutatum est, com- parandum non erat: cum in Luctatij fœdere disertē addi- tum esset, ita id ratum fore, si populus censuisset: in Asdru- balis fœdere nec exceptum tale quicquam fuerit, & tot an- norū silentio ita uiuo eo comprobatum sit fœdus, ut ne mor- tuo quidem authore quicquam mutaretur. quanquam & si priore fœdere staretur, satis cautum erat Saguntinis, socijs utrorumque exceptis, nam neque additum erat, ijs, qui tunc essent, nec, ne qui postea assumerentur. & cum assumere no- uos liceret socios: quis æquum censeret, aut ob nulla quen-

Hæc directa

Romanos & erat de denūciatio belli & ratione huius fœderis

Sacris cautum

Facto fœdere etiam fallas utriusq̃ partem a quodam fuisse suspensam ad cauendum ne amicitia Saguntinis deinde gereretur

quam merita in amicitiam recipi? aut receptos in fidem non
defendi? tantum, ne Carthaginensium socij aut sollicitaren-
tur ad defectionem, aut sua sponte desciscerent recipere-
Legati Romani ab Carthagine, sicut his Romae imperatum
erat, in Hispaniam, ut adirent ciuitates, ut in societatem pel-
licerent, aut auerterent a Pœnis traiecerunt. Ad Bargusios
primum uenerunt: a quibus benignè excepti, quia tadebat
imperij Punici, multos trans Iberum populos ad cupidinem
nouae fortunae erexerunt. Ad Volcianos inde est uentum:
quorum celebre per Hispaniam responsum ceteris popu-
los a societate Romana auertit, ita enim maximus natu ex
ijs in concilio respondit, Quae uerecundia est uos Romani
postulare, uti uestram Carthaginensium praeponamus ami-
citiae, cum qui id fecerunt Saguntini, crudelius quam Pœ-
nus hostis perdidit, uos socij prodideritis? Ibi quærat is socios
censeo, ubi Saguntina clades ignota est. Hispanis populis si-
cut lugubre, ita insigne documentum Sagunti ruinae erunt,
ne quis fidei Romanae aut societati confidat. Inde exem-
plo abire finibus Volcianorum iussi, ab nullo deinde concilio
Hispaniae benigniora uerba tulere, itaque nequicquam per-
agrata Hispania, in Galliam transeunt. In his noua terribi-
lisque species uisa est, quod armati (ita mos gentis erat) in
concilium uenerunt. Cum uerbis extollentes uirtutem glo-
riamque P. R. ac magnitudinem imperij, petissent, ne Pœno
bellum Italiae inferenti, per agros urbesque suas transitum
darent: tantus cum fremitu risus dicitur ortus, ut uix a ma-
gistratibus maioribusque natu inuentus sedaretur. adeo sto-
lida impudensque postulatio uisa est, censere, ne in Italiam
transmittant Galli bellum, ipsos id auertere in se, agrosque

Due sic ponti que solent maxime
comonere romani ad arma sumenda
adque vel mitti possunt in se mutui
officium in gloria gentis magni interuentu
vix inuicem aduersi et amice autem gentis
ipsa velle maxime pax facta facili et
tur quo sic solent in se et in se
ant exponere gentis

CONTRA EA
Quo que magis adducit ad opor
mandos romanos quam adinuandis
SENTIS SVE
In gallia historia volatranis indicat
adque suspensum quicquid dicitur
dumque bellum in romani inuicem
que fugati sunt et maxime car
persequuntur carum unde sic dicitur

MASSILIAM
Massilia gallie natione civitas est
prope ad ostium Rhodani fluminis
quod romani veli supponit argit vultur
galliarum rex et alina

SATIS CONSTANTIA

Quo que magis adducit ad opor
mandos romanos quam adinuandis

Ludici

Intelligitur est in impetum con
pudenda ut no pax quid apud
agnoscat vel quid apud videri per
partis

Partis ab eo reliqua preda sunt
amidas ut per pax animo et
dumque in vultus Hispani generis

polius qua dicit vocantur et deinde animo
magis dicitur dux et hinc dicitur
ibi dicitur hinc adinuandis et
maior vultus vultus

Crede
Quo que magis adducit ad opor
mandos romanos quam adinuandis

Ita enim

Itaque cum

bellum intelligitur quod hinc
intelligitur est

Intelligitur sit ipse bellum
persequuntur hinc

suos pro alienis populandos obycere. Sedato tandem fremi
tu, respōsum legatis est, neque Romanorum in se meritum es
se, neque Carthaginensium iniuriam, ob quæ aut pro Roma
nis, aut aduersus Pœnos sumant arma. Contrà ea audire se
se, gentis suæ homines agris finibusque Italiæ pelli à P. R. sti
pendiumque pendere, & cætera indigna pati. Eadem fermè
in cæteris Galliæ concilijs dicta, auditæque. nec hospitale
quicquam, pacatūque satis prius auditum, quàm Massiliam
uenerunt. ibi omnia ab socijs inquisita cum cura ac fide, co
gnita: præoccupatos iam ab Annibale Gallorum animos es
se. sed ne illi quidem ipsi satis mitem gentem fore (adeo fe
rocia atque indomita ingenia esse) ni subinde auro, cuius a
uidissima gēs est, principum animi concilientur. Ita peragra
tis Hispaniæ & Galliæ populis, legati Romā redeunt, haud
ita multo post quàm COSS. in prouincias profecti erant,
ciuitatem omnem in expectationem belli erectam inuenerūt:
satis constante fama, iam Iberum Pœnos transisse. Annibal
Sagunto capto Carthaginem Nouam in hyberna concess
rat ibique auditis, quæ Romæ quæque Carthagine acta de
cretæque forent, seque non ducem solum, sed etiam cassam
esse belli, partitis diuenditisque reliquijs prædæ, nihil ultra
differendum ratus, Hispani generis milites conuocat. Cre
do ego nos, inquit, socij, & ipsos cernere, pacatis omnib. Hi
spaniæ populis, aut finiendam uobis militiā, exercitiūque di
mittendos esse, aut in alias terras transferendum bellum. ita
enim hæ gentes nō pacis solum, sed etiam uictoriæ bonis flo
rebunt, si ex alijs gentibus prædam & gloriam quæremus.
itaque cum longinqua ab domo instet militia, incertumque sit
quando domos uestras, & quæ cniue ibi chara sint, uisuri

suis: si quis uestrum suos inuisere uult, commeatum do, primo
 uere edico aditis: ut dijs bene, iuuantibus, bellum ingentis
 gloriæ prædæque futurum incipiamus. Omnibus ferè uisen-
 di domos oblata ultro potestas grata erat, & iam deside-
 rantibus suos, & longius in futurum prouidentibus deside-
 rium. Per totum tempus hyemis quies inter labores aut iam
 exhaustos, aut mox exhauriendos, renouauit corpora ani-
 mósque ad omnia de integro, patienda. uere primo, ad edi-
 tum conuenere. Annibal cum recensuisset omnium auxilia
 gentium: Gadeis profectus, Herculi uota exoluit; nouisque
 se obligat uotis, si cætera prospera euemissent. Inde partiens
 curas simul inferendi atque arcendi belli, ne dum ipse terre-
 stri per Hispaniam Galliásque itinere Italiam peteret, nu-
 da apertaque Romanis Africa ab Sicilia esset, ualido præ-
 sidio eâ firmare statuit. pro eo supplementu ipse ex Africa,
 maxime iaculatorum leuium armis petijt: ut Afri in Hispa-
 nia, Hispani in Africa, melior procul ab domo futurus uter-
 que miles, uelut mutuis pignoribus obligati stipendia facerët.
 Tredecim millia octingentos quinquaginta pedites cetra-
 tos misit in Africam, & funditores baleares octingentos
 septuaginta, equites mistos ex multis gentibus mille ducen-
 tos, has copias partim Carthagini præsidio esse, partim di-
 stribui per Africam iubet. simul conquistoribus in ciuitates
 missis, quatuor millia conscripta delectæ iuuentutis, præsi-
 dium eosdem & obsides duci Carthaginē iubet. Neque Hi-
 spaniam negligendam ratus, atque ideo haud minus, quod
 haud ignarus erat, circuitam ab Romanis eam legatis ad so-
 licitandos principum animos: Asdrubali fratri uiro impi-
 gro eam prouinciam destinari: firmatq; eum Africis maxime

Labore exhaustus

recensuisset

Inde partiens

Cetrato

Funditores

conquistoribus

Neque

DECADIS TERTIAE

Libyphœnices
 Quam sint Libyphœnices opor-
 tum hinc manifestum est. Punicum
 enim dicitur. Quia tamen punicum
 est. Cuius quod a punicis est
 et punicis quod punicis est
 Hægetum
 Dicitur bellum hanc et punicum
 hanc et hanc et hanc et hanc
 hanc et hanc et hanc et hanc

præsidijs, peditū Afrorū undecim millibus octingentis quin-
 quaginta, Liguribus trecentis, Balearibus quingētis, ad hæc
 peditū auxilia additi equites Libyphœnices, mistū Punicum
 Afris genus, treceti: & Numidæ Maurique accolæ Ocea-
 ni ad mille octingentos, & parua Ilergetum manus ex Hi-
 spania ducenti equites: & ne quod terrestris deesset auxilij
 genus, elephantū quatuordecim. classis præterea data ad tu-
 endam maritimā oram: quia qua parte belli uicerant, ea tum
 quoque rem gesturos Romanos credi poterat: quinquaginta
 quinqueres, quadreres duæ, trieres quinque: sed aptæ
 instructæque remigio triginta & duæ quinqueres erāt,
 & trieres quinque. Ab Gadibus Carthaginem ad hyberna
 exercitus redijt: atque inde profectus præter Etobessam ur-
 bem ad Iberum maritimāque oram ducit. Ibi fama est in
 quiete visum ab eo iuuenem diuina specie, qui se ab Ioue dice-
 ret ducem in Italiam Annibali missum. proinde sequeretur,
 neque usquā a se desisteret oculos. pauidum primo nusquam
 circumspicientem aut respicientem secutum: deinde cura hu-
 mani ingenij, cum quidnam id esset, quod respicere uetus es-
 set, agitare animo, temperare oculis nequiuisset. tum uidisse
 post se serpentem mira magnitudine cum ingenti arborum
 ac uirgultorum strage ferri: ac post insequi cum fragore cæ-
 li nimbū. tum quæ moles ea, quidue prodigij esset, quæren-
 tem, audisse, uastitatem Italiæ esse. pergeret porro ire, nec
 ultra inquireret, sineretque fata in occulto esse. Hoc visu
 letus, tripartitū Iberum copias traiecit: præmissis, qui Gal-
 lorum animos quā traducendus exercitus erat, donis conci-
 liarent, Alpiūque transitus specularētur. nonaginta millia
 peditum, duodecim millia equitum Iberum traduxit. Ilerge-

Ibi fama est
 Ibi fama est quod aduenerat ad bellum
 ad bellum ad bellum ad bellum
 ad bellum ad bellum ad bellum
 ad bellum ad bellum ad bellum

Humana Ingenij
 Humana ingenij quod aduenerat ad bellum
 ad bellum ad bellum ad bellum
 ad bellum ad bellum ad bellum
 ad bellum ad bellum ad bellum

Prodigij esse
 Prodigij esse quod aduenerat ad bellum
 ad bellum ad bellum ad bellum
 ad bellum ad bellum ad bellum
 ad bellum ad bellum ad bellum

Gallos
 Gallos quod aduenerat ad bellum
 ad bellum ad bellum ad bellum
 ad bellum ad bellum ad bellum
 ad bellum ad bellum ad bellum

Alpiūque transitus
 Alpiūque transitus quod aduenerat ad bellum
 ad bellum ad bellum ad bellum
 ad bellum ad bellum ad bellum
 ad bellum ad bellum ad bellum

tes inde, Bargusiosque & Ausetanos, & Aquitaniam, quæ
subiecta Pyrenæis montibus est subegit: oræque huic omni
præfecit Hannonem: ut fauces quæ Hispanias Gallijs iun-
gunt, in potestate essent. Decem millia peditum Hannoni ad
præsidium obtinendæ regionis data, & mille equites. Post-
quam per Pyrenæum saltum traduci exercitus cæptus est,
rumorque per barbaros manauit certior de bello Romano:
tria millia inde Carpetanorum peditum iter auerterunt. con-
stabat non tam bello motos, quàm longinquitate uicæ, insupe-
rabilique Alpium transitu. Annibal quia reuocare, aut ui re-
tinere eos anceps erat: ne cæterorum etiam feroces animi
irritarentur, supra septem millia hominum domos remisit,
quos & ipse grauari militia senferat, Carpetanos quoque
ab se dimissos simulans, inde ne mora atque otium animos so-
licitarent, cum reliquis copijs Pyrenæum transgreditur: &
ad oppidum Illiberim castra locat. Galli quanquam Italiæ
bellum inferri audiebant: tamen quia ui subactos trans Py-
renæum Hispanos fama erat, præsiðiæque ualida imposita,
metu seruitutis ad arma consternati, Ruscinonem aliquot po-
puli conueniunt. quod ubi Annibali nunciatum est, moram ma-
gis quàm bellum metuens, oratores ad regulos eorum misit:
colloqui semetipsum uelle cum his: & uel illi propius Illibe-
rim accederent, uel se Ruscinonem processurum, ut ex pro-
pinquo congressus facilius esset. nam & accepturum eos in
castra sua se latum, nec cunctanter se ipsum ad eos uentu-
rum. hospitem enim se Galliæ, non hostem aduenisse: nec stri-
cturum antè gladium, si per Gallos liceat, quàm in Italiâ ue-
nisset. Et per nuncios quidem hæc. Vt uerò reguli Gallorum
castris ad Illiberim extemplo motis, haud grauante ad Pœni

Illiberim

Ruscinonem

*
 Regis hanc

DECADIS TERTIAE

uenerunt, capti donis, cum bona pace exercitum per fines suos præter Ruscinonem oppidum transmiserunt. In Italiam interim nihil ultra quàm Iberum transisse Annibalem, à Massiliensium legatis Romam perlatum erat: cum perinde ac si Alpes iam transisset, Boij sollicitatis Insubribus defecerunt: nec tam ob ueteres in P. R. iras, quàm quòd nuper circa Padum, Placentiam, Cremonamque colonias in agrum Gallicum deductas ægre patiebantur. Itaque armis repente arreptis, in eum ipsum agrum impetu facto, tantum terroris ac tumultus fecerunt, ut non agrestis modò multitudo, sed ipsi triumuii Romani, qui ad agrum uenerant assignandum, diffisi Placentiæ mœnibus, Mutinam confugerint: C. Lucretius, A. Seruilius, T. Annius. Lucretij nomen haud dubium est. pro A. Seruilio, & T. Annio, Qu. Acilium, & C. Herennium habent quidam annales: alij P. Cornelium Asinam, & C. Papyrium Mafonem. Id quoque dubium est, legati ad Boios ad ex postulandum missi, uiolati sint: an in triumuiros agrum metanteis impetus sit factus. Mutinæ cum obsiderentur, & gens ad oppugnandarum urbium artes rudis, piggerrima eadem ad militaria opera, segnis intactis assideret muris, simulari cœptum de pace agi: euocatiq; ab Gallorum principibus legati ad colloquium, non contra ius modò gentium, sed uiolata etiam, quæ data in id tempus erat, fide, comprehenduntur: negantibus Gallis, nisi obsides sibi redderentur, eos se dimissuros. Cum hæc de legatis nunciata essent, & Mutina præsidiumque in periculo esset: L. Mælius Pr. ira accensus effusum agmen ad Mutinam ducit. Syluæ tunc circa uiam erant, plerisque incultis. ibi inexplorato profectus, in insidias præcipitatus, multaque cum cæde

Mutina

Mutina colonia romanorum dicitur
una de p. r. et patria de legibus
lib. 1. c. 39.

Mutina

In agnitione ad archam erat
finitio ad hunc finem
tandem quod ad hunc finem
quod ad hunc finem
quod ad hunc finem

Mutina

Ad hunc finem
unde ad hunc finem
quod ad hunc finem

Ad hunc finem
unde ad hunc finem
quod ad hunc finem

Causa uicinis importat a Boiis
Andro p. r. ad hunc finem
ad hunc finem
ad hunc finem

suorum ægre in apertos campos emerſit. ibi caſtra commu-
nita: & quia Gallis ad tentanda ea deſuit ſpes, reſecti ſunt
militum animi, quanquam acciſas res ſatis cõſtabat. Iter de-
inde de integro cõceptum, necdum per patentia loca duc-
batur agmen, apparuit hoſtis. ubi rursus ſylvæ intratæ: tum
poſtremos adorti, cum magna trepidatione ac pauore o-
mnium, octingentos milites occiderunt: ſex ſigna ademere.
Finis & Gallis territandi, & pauendi Romanis fuit, ut ex
ſaltu inuiſo atque impedito euasere. inde apertis locis facili-
tantes agmen Romani Cannetum vicum propinquum Pa-
do contendere ibi ſe munimento ad tempus, commeatibusque
fluminis, & Brixianorum Gallorum auxilio aduerſus cre-
ſcentem in dies multitudinem hoſtium tutabantur. Qui tu-
multus repens poſtquam eſt Romam perlatus, & Punicum
inſuper Gallico bello auctum, Patres acceperunt: C. Atti-
lium Pr. cum una legione Romana, & quinque milibus ſo-
ciorum delectu nouo à COS. conſcriptis, auxilium ferre
Manlio iubent. qui ſine ullo certamine (abſceſſerant enim
metu hoſtes) Cannetum peruenit. Et P. Cornelius in locum
eius quæ miſſa cum prætore fuerat, trãſcripta legione noua,
proſectus ab urbe ſexaginta lōgis nauibus præter orã He-
truriæ Ligurumq; & inde Salyũ, mox peruenit Maſſiliã:
& ad proximum oſtium Rhodani (pluribus enim diuiſus
amnis in mare decurrit) caſtra locat: uixdum ſatis credens
Annibalem ſuperaffe Pyrenæos mōtes. quem ut de Rhoda-
ni quoque tranſitu agitare animaduertit, incertus quonam
ei loco occurreret, necdum ſatis reſectis ab iactatione ma-
ritima militibus, trecentos interim delectos equites, ducibus
Maſſiliẽſibus, & auxiliariis Gallis, ad explorãda omnia,

Bi pnt ſus

Retoriam ſic Boſon romanus pñ
ſignificans tñdare pñt-ſoci-ſuam
in ſpñt quæ exploratam ſad ſonh

Cannetum

Cannetum galli dñpt quonã
ſon eis dñd affat romanor

Munimento

Munimẽto vñtũ ſonh
ſon ſonũ quod quod cõſonũ
ad romanũ ſonũ ſonũ
pñtũ dñdũ ſonũ dñdũ

enim metu

Enim metu ſonũ ſonũ
ſonũ ſonũ ſonũ ſonũ
ſonũ ſonũ ſonũ ſonũ

P. Cornelius

P. Cornelius dñdũ ſonũ
ſonũ ſonũ ſonũ ſonũ
ſonũ ſonũ ſonũ ſonũ
ſonũ ſonũ ſonũ ſonũ

Omnia per se sunt meliora de
annibale nescio quid dixerit
dignetur tradere de quo
populus non coram me habet
fuit ad hunc hunc aut
hunc ad hunc hunc

Græci / uan

Quo per se sunt meliora de
annibale nescio quid dixerit
dignetur tradere de quo
populus non coram me habet
fuit ad hunc hunc aut
hunc ad hunc hunc

Quo

Quo per se sunt meliora de
annibale nescio quid dixerit
dignetur tradere de quo
populus non coram me habet
fuit ad hunc hunc aut
hunc ad hunc hunc

Quo per se sunt meliora de
annibale nescio quid dixerit
dignetur tradere de quo
populus non coram me habet
fuit ad hunc hunc aut
hunc ad hunc hunc

Quo per se sunt meliora de
annibale nescio quid dixerit
dignetur tradere de quo
populus non coram me habet
fuit ad hunc hunc aut
hunc ad hunc hunc

Ceteris

Quo per se sunt meliora de
annibale nescio quid dixerit
dignetur tradere de quo
populus non coram me habet
fuit ad hunc hunc aut
hunc ad hunc hunc

uisendosque ex tuto hostes præmittit. Annibal cæteris metu
aut precio pacatis, iam in Volcarum peruenerat agrum, getis
ualidæ. colunt autem circa utranque ripam Rhodani. & dif
fisi citiore agro arceri Pœnum posse, ut flumen pro mu
nimento haberent, omnibus ferme suis trans Rhodanum
traiectis, ulteriorem ripam annis obtinebāt. Cæteros acco
las fluminis Annibal, & eos ipsos qui ipsas sedes tenuerant,
simul pellicit donis ad naues undique contrahendas, fabri
candasque: simul & ipsi traici exercitum, leuarique quam
primum regionem suam tanta urgente hominum turba cu
piebant. Itaque ingens coacta uis nauium est, lintriūque
temere ad uicinalem usum paratarum. nouasque alias pri
mum Galli inchoantes cauabant ex singulis arboribus: de
inde & ipsi milites, simul copia materiæ, simul facilitate o
peris inducti, alueos informes, nihil dummodo innare aquæ,
& capere onera possent, curātes, raptim faciebāt, quibus se
suæque transueherent. Iamque omnibus satis comparatis ad
traiciendum, terrebant ex aduerso hostes omnem ripam equis
uirisque obtinētes. quos ut auerteret, Hannonem Bomilcaris
filium uigilia prima noctis cum parte copiarum, maximè
Hispanis, aduerso flumine ire iter unius diei iubet: & ubi
primò possit, quam occultissimè traiecto amni, circumducere
agmen: ut cum facto opus sit, adoriatur ab tergo hostem. ad
id dati duces Galli educunt inde millia quinque & uiginti
fermè supra parua insula circumfusum amnem, latiore
ubi diuidebatur: eoq; minus alto alueo transitum ostendēre.
ibi raptim cæsa materia, ratæque fabricatæ: in quibus equi
uiriq; & alia onera traicerentur. Hispani sine ulla mole in
utres uestimentis coniectis, ipsi cetris superpositis incubātes

flumen transnatauere. Et alius exercitus ratibus iunctis traiectus, castris prope flumen positus, nocturno itinere atque operis labore fessus, quiete unius diei reficitur, intento duce ad consilium opportune exequendum. Postero die profecti ex loco, prodito fumo significant se transisse, et haud procul abesse. quod ubi accepit Annibal, ne tempori deesset, dat signum ad traiciendum. Iam paratas aptatasque habebat pedes lintres. eques ferè propter equos nantes nauium agmen ad excipiendum aduersi impetum fluminis parte superiore transmittens, tranquillitatem infra traicietibus lintribus praebebat. equorum pars magna nantes loris à puppibus traheretur, praeter eos, quos instructos frenatosque, ut extemplo egresso in ripam equiti usui essent, imposuerunt in naues. Galli occursant in ripam cum uarijs ululatibus, cantumque moris sui, quatientes scuta super capita, uibrantesque dextris tela, quam et ex aduerso terrebat tanta uis nauium cum ingenti sono fluminis, et clamore uario nautarum et militum, qui nitebantur perrumpere impetum fluminis, et qui ex altera ripa traicientes suos hortabantur. Iam satis paueres aduerso tumultu, terribilior ab tergo adortus clamor, castris ab Hannonem captis, mox et ipse aderat, ancepsque terror circumstabat: et è nauibus tanta uis armatorum in terram euadens, et à tergo improvisa premebat acies. Galli postquam uim facere conati, ultro pellebantur, quàm patere uisum maxime iter, perrumpunt: trepidique in uicos passim suos diffugiunt. Annibal cæteris copijs per otium traiectis, spernens iam Gallicos tumultus, castra locat. Elephantorum traiciendorum uaria consilia fuisse credo. certe uariata memoria est actæ rei. quidam congregatis ad ripam elephantis, tradunt ferocissi-

Elephantorum

Postquam Annibal ex consilio quatuor milia famulas prius ligauit, fuit ad reliquos traiecit. Elephantorum uero quæ uicinis prius erant, mox ad ripam tradidit.

DECADIS TERTIAE

Quia quatuor litterae quatuor significant
et promittunt dicta quod illa potest ad aliam
vixisse legat

numero pugnantium editur. nam præter multa uulnera, cæ-
des etiam propè par utrinq; fuit fugâq; & pavor Numida-
rum Romanis iam admodum fessis uictoriam dedit. uictores
ad centum sexaginta, nec omnes Romani, sed pars Gallorû:
uicti amplius ducentis ceciderunt. Hoc principium, simulque
omen belli, ut summæ rerum prosperum euentum, ita haud sa-
nè incruentam, ancipitisque certaminis uictoriam Romanis
portendit. Re ita gesta, ad utrumq; ducem sui redierunt. Nec
Scipionis stare sententia poterat, nisi ut ex consilijs cæptisq;
hostis & ipse conatus caperet: & Annibalem incertû, utrû
cæptum in Italiam intenderet iter, an cum eo, qui primus se
obtulisset Romanus exercitus manus cõfereret: auerterat d-
præsentî certamine Boiorum legatorû, reguliq; Matali ad-
uentus: qui se duces itinerum, socios periculi fore affirman-
tes, integro bello, nusquã antè libatis uiribus, Italiam aggre-
diendam censent. Multitudo timebat quidem hostes, nondum
obliterata memoria superioris belli: sed magis iter immẽsum
Alpèsq; rem fama utiq; inexpertis horrẽdâ metuebat. Itaq;
Annibal, postquam ipsi sententia stetit pergere, ire, atq; Italiã
petere: aduocata concione, uarie militû uersat animos, casti-
gando adhortandoq; Mirari se quinam pectora semper im-
pauida repens terror inuaserit. per tot annos uincentis eos
stipendia facere: neq; ante Hispania excessisse quàm omnes
gentesque & terræ eâ, quas duo diuersa maria amplectan-
tur, Carthaginensium essent. indignatos deinde, quòd qui-
cunque Saguntum obsedissent, uelut ob noxam sibi dedi po-
stularet P. R. Iberum traiecisse ad delendum nomen Roma-
norum, liberandumque orbem terrarum. tum nemini uisum
id longum, cum ab occasu solis ad exortus intenderent iter:

Nec: Scipionis

Deorum: Legatorum

Integro bello

Itaque amicitia

Stipendia facere

In uictoria

Ob noxam

Ordem haurire

nunc, postquam multo maiorem partem itineris emensam
cernant: Pyrenæum saltum inter ferocissimas gentes supera-
tum: Rhodanum tantum annum, tot millibus Gallorum pro-
hibentibus, domita etiam ipsius fluminis vi, traiectum: in con-
spectu Alpes habeant, quarum alterum latus Italia sit: in
ipsis portis hostium fatigatos subsistere: quid aliud Alpes es-
se credentes, quam montium altitudines? fingerent altiores
Pyrenæis iugis: nullas profectò terras cælum cōtingere: nec
inexuperabiles humano generi esse. Alpes quidem habita-
ri, coli, gignere atque alere animantes, peruias paucis esse
exercitibus inuias: eos ipsos, quos cernant, legatos non pen-
nis sublime elatos Alpes transgressos. nec maiores quidem
eorum indigenas, sed aduenas Italiæ cultores, has ipsas Al-
pes ingentibus sæpe agminibus cum liberis ac coniugibus mi-
grantium modo tutò transmisisse. Militi quidem armato, ni-
hil secum præter instrumenta belli portanti, quid inuium aut
inexuperabile esse? Saguntum ut caperetur, quid per octo
menses periculi, quid laboris exhaustum esse? Romam orbis
terrarum caput petentibus, quicquam adeo asperum atque
arduum uideri, quod inceptum moretur? cepisse quondam
Gallos ea, quæ adiri posse Pœnus desperet? proinde aut ce-
derent animo atque uirtute genti per eos dies toties ab se ui-
ctæ, aut itineris finē sperent campum interiacentem Tyberi
ac mœnibus Romanis. His adhortationibus incitatos corpo-
ra curare, atque ad iter se parare iubet. Postero die profe-
ctus aduersa ripa Rhodani, mediterranea Galliæ petit: non
quia rectior ad Alpes uia esset, sed quātū à mari recessisset,
minus obuiam fore Romanum credens: cum quo, prius quàm
in Italiam uentum foret, non erat in animo manus conferere.

Quartis castris ad Insulam peruenit, ibi Arar Rhodanus
 que amnis diuersis ex Alpibus decurrentes, agri aliquantu-
 lum amplexi conflunt in unum, medys campis Insule no-
 men inditum: accolunt prope Allobroges, gens iam inde nul-
 la Gallica gente opibus aut fama inferior: tum discors erat.
 regni certamine ambigebant fratres maior, & qui prius im-
 peritarat, Brancus nomine, minore à fratre, & cætu iunio-
 rum, qui iure minus, ui plus poterat, pellebatur. Huius sedi-
 tionis peropportuna disceptatio cum ad Annibalem reiecta
 esset, arbiter regni factus, quod erat senatus principumque
 sententia futurum, imperium maiori restituit. ob id meritumque
 comiteatu copiamque rerum omnium & uestimentis est adiu-
 tus: quæ infames frigoribus Alpes præparare cogebant. Se-
 datis certaminibus Allobrogum, cum iam Alpes peteret, non
 recta regione iter instituit, sed ad læuam in Tricastinos fle-
 xit: inde per extremam oram Vocontiorum agri tetendit in
 Tricorios. haud usquam impedita uia, prius quàm ad Druen-
 tiam flumen peruenit. Is & ipse Alpinus amnis longe omni-
 um Gallie fluminum difficillimus transitu est. nam cum aquæ
 nim uehat ingentem, non tamen nauium patiens est: quia
 nullis coercitis ripis, pluribus simul, neque iisdem alucis flu-
 ens, noua semper uada novosq; gurgites faciens, (& ob ea-
 dem pediti quoque incerta uia est) ad hæc saxa glareosa
 uoluens, nihil stabilis nec tuti ingredienti præbet. & tum for-
 tè imbribus auctus, ingentem transgredientibus tumultum fe-
 cit, cum super cætera trepidatione ipsi sua, atque incertis cla-
 moribus turbarentur. P. Cornelius C. O. S. triduo ferè post
 quam Annibal ab ripa Rhodani mouit, quadrato agmine
 ad castra hostium uenerat, nullam dimicandi moram factu-

DECADIS TERTIAE

tantū progressus

rus . cæterum ubi deserta munimenta , nec facîle se tantum
progressos affecuturû uidet , ad mare ad naues rediit , tutius
faciliûsque ita descendeti ab Alpibus Annibali occurſurus .

CH. Scipionius

faciliusque ita descendēti ab Alpibus Annibali occursum.

Ne tamē nuda auxilijs Romanis Hispania esset, quam pro-

vinciam sortitus erat: Cn. Scipionem fratrem cum maxima

parte copiarum aduersus Asdrubalem misit: non ad tutan-

dos tantummodo ueteres socios, conciliandósque novos, sed

etiam ad pellendum Hispania Asdrubalem. ipse cum admo-

dum exiguis copijs Genuam repetit, eo qui circa Padū erat

exercitu Italiam defensurus. Annibal ab Druentia campe-

stri maximè itinere cum bona pace ad Alpes incolentium ea

loca Gallorum peruenit. Tum quanquam fama prius, qua

quidem incerta in maius nero ferri solent, percepta res erat.

tamen ex propinquo uisa montium altitudo, niuésque caelo

propè immistæ, tecta informia imposita rupibus, pecora in-

mentaque torrida frigore, homines intonsi & inculti, anima

lia inanimaque omnia rigentia gelu, cetera uisu quam dictu

fædiora, terrorem renouare. Erigentibus in primos agmen

clinos, apparuerunt imminentes tumulos insidentes monta-

iii. qui si ualles occultiores in sedissent: coorti in pugnam re-

pente, ingentem fugam stragemque dedissent. Annibal consi-

stere signa iubet. Gallis'que ad uisenda loca præmissis, post-

quam comperit transitum eā non esse, castra inter confrago-

sa. omnia præruptaque quàm extentissima potest ualle locat

Tum per eosdem Gallos, haud sanè multū lingua moribúsq.

abhorrentes, cum se immiscuissent colloquijs montanorum,

edoctus, interdum tantum obsideri saltum, nocte in sua quen-

que dilabi te cta: luce prima subiit tumulos, ut ex aperto atq;

interdum uiam per angustias factururus. die deinde, simulando

TVM: PER: EODEM

DIE. KIDELNDE

interdum uiam per angustias factururus. die deinde, simulando

aliud quàm quod parabatur, consumpto, cum eodem, quo
constiterat, loco castra communisset: ubi primum digressos
tumulis montanos, laxatasque sensit custodias, pluribus igni-
bus, quàm pro numero manentium in speciem factis, impe-
dimentisque cum equite relictis, & maxima parte pedi-
tum, ipse cum expeditis acerrimo quoque viro raptim an-
gustias euadit: iisque ipsis tumulis, quos hostes tenuerant, cõ-
sedit. Prima deinde luce castra mota, & agmen reliquum
incedere cœpit. Iam montani signo dato ex castellis ad sta-
tionem solitam conveniebant: cum repente conspiciunt alios
arce occupata sua, super caput imminenteis, alios uia trans-
ire hostes. utraque simul obiecta res oculis, animis immobiles
parumper eos defixit. deinde ut trepidationem in angustiis,
suoque ipso tumultu Annibalis misceri agmen uidere, equis
maxime consternatis, quicquid adiecissent ipsi terroris, satis
ad perniciem fore rati, peruersis rupibus iuxta inuia ac de-
uia assueti discurrent. Tum uero simul ab hostibus, simul ab
iniquitate locorum Pœni oppugnabatur: plûsque inter ipsos
sibi cuique tendenti ut periculo prius euaderet, quàm cum ho-
stibus certaminis erat. equi maxime infestum agmen facie-
bant: qui & clamoribus dissonis, quos nemora etiam reper-
cussæque ualles augebant, territi trepidabant: & icti forte
aut uulnerati adeo consternati sunt, ut stragem ingentem si-
mul hominum ac sarcinarum omnis generis facerent. multos
que turba, cum præcipites diruptæque utrinque angustia es-
sent, in immensum altitudinis deiecit: quosdam & armatos.
inde ruinae maximæ modo iumenta cum oneribus deuolue-
bantur. Quæ quanquam fœda uisu erant, stetit parumper
tamen Annibal, ac suos continuit, ne tumultum ac trepida-

PUBIENS IGNIS

VIRACVE

PERVERIS: RUPIBVS

ECVI: MAXIME

CUIE

DECADIS TERTIAE

NEC PER OTIUM

tionem auget. deinde, postquam interrumpi agmen uidit,
periculumque esse, ne exutum impedimentis exercitum ne-
quicquam incolumem traduxisset, decurrit ex superiore lo-
co: & cum impetu ipso fudisset hostem, suis tumultum auxit.
sed is tumultus momento temporis, postquam liberata itine-
ra fuga montanorum erant, sedatur: nec per otium modò,
sed propè silentio mox omnes traducti, castellum inde, quod
caput eius regionis erat, uicosque circumiectos capit, &
captiuorum pecoribus per triduum exercitum aluit. & quia

SED SVIS ARTIBUS

nec montanis primò percussis, nec loco magnopere impe-
diebantur, aliquantum eo triduo uia confecit. Peruenit
inde ad frequentem cultoribus alium, ut inter montana, po-
pulum ibi non bello aperto, sed suis artibus, fraude, dein-
de insidijs, est propè circumuentus. Magno natu principes
castellorum oratores ad Pœnum ueniunt: alienis malis, uti-
li exemplo doctos, memorantes amicitiam malle quàm uim
experiri Pœnorum: itaque obedienter imperata facturos.
commeatum, itinerisque duces, & ad fidem promissorum
obsides acciperet. Annibal nec temere credendo, nec asper-
nando, ne repudiati aperte hostes fierent, benignè cum re-
spondisset: obsidibus, quos dabant, acceptis: & commeatu,
quem in uiam ipsi detulerant, usus: nequaquam, ut inter pa-
catos, in composito agmine duces eorum sequitur. Primum
agmen elephanti & equites erant: ipse post cum robore pe-
ditum circumspectans sollicitus omnia, incedebat. ubi in an-
gustiore uiam ex parte altera subiectam iugo insuper im-
minente uentum est, undique ex insidijs barbari à fronte &
à tergo coorti, comminus eminusque petunt, saxa ingentia in
agmen deuoluunt. maxima ab tergo uis hominum urgebat,

in eos uersa peditum acies, haud dubium fecit, quin, nisi firmata extrema agmina fuissent, ingens in eo saltu accipienda clades fuerit. Tunc quoque ad extremum periculi, ac propè perniciem uentum est. nam dum cunctaretur Annibal dimittere in angustias agmen: quia non ut ipse equitibus præsidio erat, ita peditibus quicquā ab tergo auxiliij reliquerat: occursantes per obliqua mōtani, interrupto medio agmine uia infedere. noxque una Annibali sine equitibus ac impedimentis acta est. Postero die iam segnius intercurrentibus Barbaris, iunctæ copiae, saltusque haud sine clade: maiore tamen iumentorum quàm hominum perniciē superatus. inde montani pauciores iam, & latrocinij magis quàm belli more concursabant, modò in primum, modò in nouissimum agmen: ut cuique aut locus opportunitatem daret, aut progressi moratū aliquam occasionem fecissent. Elephanti sicut præcipientes per arctas uias magna mora agebantur. ita tutum ab hostibus quacunque incederent, quia insuetis adeundi propius metus erat, agmen præbebant. Nono die in iugum Alpium peruentum est per inuia pleraque, & errores, quos aut ducentium fraus, aut, ubi fides iis non esset, temere mitæ ualles à coniectantibus iter, faciebant. Biduum in iugis statua habita. fessisque labore ac pugnando quies data militibus: iumentaque aliquot, quæ prolapsa in rupibus erant, sequendo uestigia agminis, in castra peruenere. Fessis tædio tot malorum niuis etiam casus, occidente iam sydere Vergiliarū, ingentem terrorem adiecit. Per omnia niue oppleta quum signis prima luce motis segniter agmen incederet, pigrityaque & desperatio in omnium uultu emeretur: prægressus signa Annibal, in promōtorio quodam, unde longe ac late prospe-

DECADIS TERTIAE

Etus erat, consistere iussis militibus Italiam ostentat, subie-
 Etosque Alpinis montibus circumpadanos campos: mœniâ-
 que eos tum transcendere non Italiae modò, sed etiam urbis
 Romæ: cætera plana, procliuiâ fore: imò, aut ad summum al-
 tero pralio arcẽ & caput Italiae in manu ac potestate habi-
 tuos. Procedere inde agmen cœpit: iâ nihil ne hostibus qui-
 dem, præter parua furta per occasionem, tentantibus. Cæte-
 rum iter multo, quàm in ascensu fuerat, ut pleraque Alpium
 ab Italia sicut breuiora, ita arrectiora sunt, difficilius fuit
 omnis enim fermè uia præceps, angusta, lubrica erat: ut ne-
 que sustinere se à lapsu possent: nec, si qui paululum titubas-
 sent, hæere afflictî uestigio suo: aliq; super alios, & iumen-
 ta & homines cõcideret. Ventum deinde ad multo angustio-
 rem rupem, atq; ita rectis saxis, ut ægrè expeditus miles ten-
 tabundus, manibûsque retinens uirgulta ac stirpes circâ emi-
 nentes, demittere sese posset. Natura locus iâ antè præceps,
 recenti terræ lapsu in pedum mille admodû altitudinem ab-
 ruptus erat. Ibi cum uelut ad finem uicæ equites constitiissent:
 miranti Annibali quæ res moraretur agmen, nunciatur ru-
 pem inuiam esse. digresso deinde ipsi ad locum uisendum,
 haud dubia res uisa, quin per inuiâ circâ, nec trita antea,
 quanuis longo ambitu, circunduceret agmen. Ea uerò uia in-
 superabilis fuit. nam cum super ueterem niuem intactam noua
 modicæ altitudinis esset: molli, nec præaltæ niui facilè pedes
 ingredientium insistebant. ut uerò tot hominum iumentorum-
 que incessu dilapsa est: per nudam infra glaciem, fluentem-
 que labem liquefcentis niuis ingrediebantur, tetra ibi lucta-
 tio erat, ut à lubrica glacie non recipiente uestigium, & in
 prono citius pede se fallente: & seu manibus in assurgendo,

Cæterum iter

tentabundus

seu genu se adiunissent, ipsis adminiculis prolapsi si iterum
 corruissent, nec stirpes circa radicesue, ad quas pede aut ma-
 nu quisquam eniti posset, erant. itaque in leui tantum glacie
 tabidæque niue uolutabantur iumenta: secabantur interdum,
 etiam tum infirmam ingredientia niuem: & prolapsa iactan-
 dis grauius in commitendo unguis, penitus perfringebant:
 ut pleraque uelut pedica capta hærent indurata, & alta
 concreta glacie. Tandem nequicquam iumentis atque homi-
 nibus fatigatis, castra in ingo posita, ægerrime ad id ipsum
 loco purgato. tantum niuis fodiendum atque egerendum fuit.
 inde ad rupem minuendam, per quam uia una esse poterat,
 milites ducti, cum cadendum esset saxum: arboribus circa
 immanibus deiectis detruncatisque, struem ingentem ligno-
 rum faciunt: eamque, cum & uis, uenti apta faciendo igni
 coorta esset, succendunt ardentiaque saxa infuso aceto pu-
 trefaciunt. ita torridam incendio rupem ferro pandunt, mol-
 liuntque anfractibus modicis cliuos, ut non iumenta solum,
 sed elephanti etiam deduci possent. Quatriduum circa ru-
 pem consumptum, iumenta propè fame absuebantur. nu-
 da enim ferè cacumina sunt: & si quid est pabuli, obruunt
 niues. inferiora uallis apricos quosdam colles habent, riuosq;
 prope syluas, etiam humano cultu digniora loca. ibi iumen-
 ta in pabulum missa, & quies muniendo fessis hominibus
 data triduo, inde ad planum descensum est, etiam locis mol-
 lioribus, & accolarum ingenijs. Hoc maxime modo peruen-
 tum est in Italiam quinto mense à Carthagine noua, ut qui-
 dam authores sunt, quintodecimo die Alpibus superatis.
 Quanta copiae transgresso in Italiam Annibali fuerint, ne-
 quaquam inter authores constat. qui plurimum, ceterum millia

DECADIS TERTIAE

peditum, uiginti equitum fuisse scribunt. qui minimum, uiginti millia peditum, sex equitum. L. Cincius Alimentus, qui captum se ab Annibale scribit, maxime author moueret me, nisi confunderet numerum, Gallis Liguribusque additis, cum his scribit octoginta millia peditum, decem equitum, adducta in Italiam: (magis affluxisse uerisimile est, & ita quidam authores sunt) ex ipso autem audisse Annibale, postquam Rhodanum transierit, triginta sex millia hominum, ingentemque numerum equorum, & aliorum iumentorum amisisse in Taurinis: quæ Gallis proxima gens erat in Italiam digressa. Id cum inter omnes constet, eo magis miror ambigi, quâ nam Alpes transierit: & uulgo credere Pennino, atque inde nomen & iugo Alpium inditum, transgressum. Cælius per Cremonis iugum dicit transisse. qui ambo saltus eum non in Taurinos, sed per saltus montanos ad Libuos Gallos deduxissent. Nec uerisimile est, ea tum ad Galliam pertuuisse itinera: utique cum quæ ad Penninum ferant, obsepta gentibus semigermanis fuissent. neque bercule montibus his (si quem forte id mouit) ab transitu Pœnorum ullo Veragri incolæ iugi eius norunt nomen inditum: sed ab eo, quem in summo sacratum uertice Penninum montani appellant. Peropportune ad principia rerum Taurinis proximæ genti aduersus Insubres motum bellum erat, sed armare exercitum Annibal, ut parti alteri auxilio esset, in reficiendo maxime sentientem contracta ante mala, non poterat. otium etenim ex labore, copia ex mopia, cultus ex illuue tabeque, squalida & propè efferata corpora uarie mouebant. Ea P. Cornelio COS. caussa fuit, cum Pisas nauibus uenisset, exercitu a Mælio Attilioque accepto tyrone, & in nouis ignominijs trepi

Cremonis

Ab transitu

De: Ca. P.

do, ad Padum festinandi: ut cum hoste nondum refecto ma-
 num confereret. sed cum Placentiam C. O. S. uenit, iam ex
 statuis mouerat Annibal: Taurinorumque unam urbem ca-
 put gentis eius, quia uolens in amicitiam non ueniebat, ui ex-
 pugnarat: iunxissetque sibi non metu solum, sed etiam uo-
 luntate Gallos accolas Padi, in eos circumspectantes defe-
 ctionis tempus subito aduersus C. O. S. oppressisset. Et Anni-
 bal mouit ex Taurinis, incertus qua pars sequenda esset,
 Gallos praesentem se secuturos ratus. Iam propè in conspectu
 erant exercitus, conuenerantque duces, sicut uterque inter se
 nondum satis noti, ita iam imbutus uterque quadam admira-
 tione alterius. nam Annibalis & apud Romanos iam ante
 Sagunti excidium celeberrimum nomen erat: & Scipionem
 Annibal eo ipso, quod aduersus se dux potissimum lectus es-
 set, praestantem uirum credebat. & auxerat inter se opinio-
 nem: Scipio, quod relictus in Gallia, obuius fuerat in Italiam
 transgresso Annibali: Annibal conatu tam audaci traucien-
 darum Alpium, & effectu. Occupauit tamen Scipio Padum
 traucere: & ad Ticinum amnem motis castris, prius quam
 educeret in aciem, adhortandorum militum caussa talem o-
 rationem exorsus est: Si eum exercitum milites educerem in
 aciem, quem in Gallia mecum habui: superfedissem loqui a-
 pud uos. quid enim adhortari referret, aut eos equites qui
 equitatum hostium ad Rhodanum flumen egregie uicissent:
 aut eas legiones, cum quibus fugientem hunc ipsum hostem
 secutus, confessionem cedentis ac detrectantis certamen pro-
 uictoria habui? Nunc quia ille exercitus Hispaniae provin-
 cia scriptus, ibi cum fratre Cn. Scipione meis auspiciis rem-
 gerit, ubi eum gerere senatus populusque Romanus uoluit:

Tany Inbutus

TICINVM

SI EVM

QVEM IN ACIA

DECADIS TERTIAE

ego, ut COS. ducem aduersus Annibalem ac Pœnos haberetis, ipse me huic uoluntario certamini obtuli. Nouo imperatori apud novos milites pauca uerba facienda sunt. Ne genus belli, néue hostem ignoretis: cum ijs est uobis milites pugnandum, quos terra marique priore bello uicistis: à quibus stipendium per uiginti annos exegistis: à quibus capta belli præmia, Siciliam ac Sardiniam habetis. Erit igitur in hoc certamine is uobis illisque animus, qui uictoribus & uictis esse solet. Nec nunc illi, quia audent, sed quia necesse est, pugnaturi sunt: nisi creditis, qui exercitu incolumi pugnam detrectauere, eos duabus partibus peditum equitumque in transitu Alpium amissis, qui plures penè perierint quàm supersint, plus spei nactos esse. Atenim pauci quidem sunt, sed uigentes animis, corporibusque: quorum robora ac uires uix sustinere uis ulla possit. Effigies, immo umbræ hominum, fame, frigore, illuue, squalore enecti, confusi ac debilitati inter saxa rupesque: ad hæc, perusti artus, niue rigentes nerui, membra torrida gelu, quassata fractaque arma: claudi ac debiles equi. cum hoc equite, cum hoc peditate pugnaturi estis: reliquias extremas hostium, non hostes habebitis. Ac nihil magis uereor, ne antequam uos cum hoste pugnaueritis, Alpes uicisse Annibalem uideantur. Sed ita forsitan decuit, cum fœderum ruptore duce ac populo deos ipsos sine ulla humana ope committere ac profligare bellum: nos autem qui secundum deos uiolati sumus, commissum ac profligatum conficere. Non uereor ne quis me hoc uestri adhortandi caussa magnifice loqui existimet, ipsum aliter animo affectum esse. Licuit in Hispaniam prouinciam meam ire, quò iam profectus eram cum exercitu meo, ubi

ATENIM

EFFIGIES

SED ITA FORSITA

& fratrem consilij participem, ac periculi socium haberem,
 & Asdrubalem potius quam Annibalem hostem, & mino-
 rem haud dubie molem belli. tamen cum praeuenerer na-
 uibus Galliae oram, ad famam huius hostis in terram egres-
 sus, praemisso equitatu, ad Rhodanum moui castra. equestri
 praelio, qua parte copiarum conferendi manum fortuna da-
 ta est, hostem fudi. peditum agmen, quod in modum fu-
 gientium raptim agebatur, quia assequi terra non poteram,
 neque regressus ad naues erat: quanta maxima celeritate
 potui, tanto maris terrarumque circuitu in radicibus Alpi-
 um obuius fui. Huic timēdo hosti utrum cum declinarem cer-
 tamen, improuisus uideor incidisse, an occurrere in uestigijs
 eius, laceessere ac trahere ad decernendum? Experiri iuuat,
 utrum alios certē repente Carthaginiēses per uiginti annos
 terra ediderit: an iidem sint, qui ad Aegates pugnauerē insu-
 las: & quos ab Eryce duodeuicenis denarijs aestimatos emi-
 sistis: & utrum Annibal hic sit æmulus itinerum Herculis,
 ut ipse fert: an uetigalis stipendiariusque & seruus popu-
 li Romani a patre relictus. quem nisi Saguntinum scelus agi-
 taret, respiceret profecto, si non patriam uictam, domū cer-
 te, pacemque, & fœdera Amilcaris scripta manu: qui iussus
 a C O S. nostro praesidium deduxit ab Eryce, qui graues
 impositas uictis Carthaginiensibus leges fremens mœrens-
 que accepit: qui decedere Sicilia, qui stipedium populo Ro-
 mano dare pactus est. Itaque uos ego milites, non eo solum
 animo, quo aduersus alios hostes soletis, pugnare uelim, sed
 cum indignatione quadam atque ira, uelut si seruos uideatis
 uestros arma repente contra uos ferētes. Licuit, si uoluisset
 mus, ad Eryce clausos, ultimo supplicio humanorū, fame in-

E
 co quod fecit
 asere / an: et quod dicit

SVIC. TIMENDO

E GATES

EENARIS

LIEVIT

DECADIS TERTIAE

^{interficere} ^{licuit} ^{classe} ^{uicttricem} ⁱⁿ ^{Africam} ^{traicere}, at-
^{que} ^{intra} ^{paucos} ^{dies} ^{sine} ^{ullo} ^{certamine} ^{Carthaginem} ^{de-}
^{lere} ^{Veniam} ^{dedimus} ^{precantibus} ^{emisimus} ^{ex} ^{obsidione} ^{pa-}
^{cem} ^{cum} ^{uictis} ^{fecimus} ^{tutela} ^{nostra} ^{deinde} ^{duximus} ^{cum}
^{Africo} ^{bello} ^{urgerentur} ^{Pro} ^{his} ^{impertitis} ^{furiosum} ^{iue-}
^{nem} ^{sequentes} ^{oppugnatum} ^{patriam} ^{nostram} ^{ueniunt} ^{Atque}
^{utinam} ^{pro} ^{decore} ^{nobis} ^{hoc} ^{tantum} ^{et} ^{non} ^{pro} ^{salute} ^{es-}
^{set} ^{certamen} ^{Non} ^{de} ^{possessione} ^{Siciliae} ^{ac} ^{Sardiniae} ^{de} ^{qui-}
^{bus} ^{quondam} ^{agebatur} ^{sed} ^{pro} ^{Italia} ^{nobis} ^{est} ^{pugnandum} ^{nec}
^{est} ^{alius} ^{ab} ^{tergo} ^{exercitus} ^{qui} ^{nisi} ^{nos} ^{uincimus} ^{hosti}
^{obsistat} ^{nec} ^{Alpes} ^{aliae} ^{sunt} ^{quas} ^{dum} ^{superat} ^{comparari}
^{noua} ^{possint} ^{praesidia} ^{Hic} ^{est} ^{obstandum} ^{milites} ^{uelut} ^{si}
^{ante} ^{Romana} ^{moenia} ^{pugnemus} ^{Vnusquisque} ^{se} ^{non} ^{cor-}
^{pus} ^{suum} ^{sed} ^{coniugem} ^{ac} ^{liberos} ^{paruos} ^{armis} ^{protegere}
^{putet} ^{nec} ^{domesticas} ^{solum} ^{agitet} ^{curas} ^{sed} ^{identidem} ^{hoc}
^{animo} ^{reputet} ^{nostras} ^{nunc} ^{intueri} ^{manus} ^{senatum} ^{popu-}
^{lumque} ^{Romanum} ^{qualis} ^{nostra} ^{uis} ^{uirtusque} ^{suerit} ^{talem}
^{deinde} ^{fortunam} ^{illius} ^{de} ^{nobis} ^{ac} ^{Romani} ^{imperij} ^{fore} ^{Hac}
^{apud} ^{Romanos} ^{COS} ^{Annibal} ^{rebus} ^{prius} ^{quam} ^{uerbis} ^{ad-}
^{hortandos} ^{milites} ^{ratus} ^{circundato} ^{ad} ^{spectaculum} ^{exerc-}
^{itu} ^{captiuos} ^{montanos} ^{uinctos} ⁱⁿ ^{medio} ^{constituit} ^{armis-}
^{que} ^{Gallicis} ^{ante} ^{eorum} ^{pedes} ^{proiectis} ^{interrogare} ^{inter-}
^{pretem} ^{iussit} ^{quis} ^{si} ^{uinculis} ^{leuaretur} ^{armaque} ^{et} ^{equum}
^{uictor} ^{acciperet} ^{decertare} ^{ferro} ^{uellet} ^{Cum} ^{ad} ^{unum} ^{om-}
^{nes} ^{ferrum} ^{pugnatumque} ^{posceret} ^{et} ^{deiecta} ^{esset} ⁱⁿ ^{id} ^{sors} ^{se}
^{quisque} ^{eum} ^{optabat} ^{quem} ^{fortuna} ⁱⁿ ^{id} ^{certamen} ^{elige-}
^{ret} ^{Vt} ^{cuiusque} ^{sors} ^{exciderat} ^{alacer} ^{inter} ^{gratulantes} ^{gau-}
^{dio} ^{exultans} ^{cum} ^{sui} ^{moris} ^{tripudijs} ^{arma} ^{raptim} ^{capiebat}
^{ubi} ^{uerò} ^{dimicarent} ^{is} ^{abitus} ^{animorum} ^{non} ^{inter} ^{eiusdem}

NEC EST ALIUS

VX

MONTANOS

GALLICIS

modo conditionis homines erat, sed etiam inter spectan-
 tes uulgo: ut non uincientium magis quam bene morientium
 fortuna laudaretur. Dum sic aliquot spectatis paribus af-
 fectos dimisisset, concione inde aduocata, ita apud eos locu-
 tus fertur, Si quem animum in alienae sortis exemplo paulo-
 ante habuistis, eundem mox in aestimanda fortuna uestra
 habueritis, uicimus milites. neque enim spectaculum modò
 illud, sed quaedam ueluti imago uestrae conditionis erat. ac
 nescio an maiora uincula, maioresque necessitates uobis quam
 captiuis uestris fortuna circumdederit. dextra laeuaque duo
 maria claudunt, nullam ne ad effugium quidem nauem ha-
 bentibus: circa Padus amnis, maior ac uiolentior Rhodano:
 à tergo Alpes urgent, uix integris uobis ac uigentibus trans-
 ita. Hic uobis uincendum aut moriendum milites est, ubi
 primum hosti occurristis. eadem fortuna, quae necessi-
 tatem pugnandi imposuit, praemia uobis ea uictoribus pro-
 ponit, quibus ampliora homines ne à diis quidem immorta-
 libus optare solent. Si Siciliam tantum ac Sardiniam paren-
 tibus nostris ereptas, nostra uirtute recuperaturi essemus: sa-
 tis tamen ampla pretia essent. quicquid Romani tot tri-
 umphis partum congestumque possident, id omne nostrum
 cum ipsis dominis futurum est. In hanc tam opimam mer-
 cedem agite cum diis bene iuuantibus arma capite. Satis ad-
 huc in uastis Lusitaniae Celtiberiaeque montibus pecora con-
 sectando nullum emolumentum tot laborum periculorumque
 uestrorum uidistis. tempus est iam opulenta uos ac ditia sti-
 pendia facere, & magna opera pretia mereri, tantum itine-
 ris per tot montes fluminaque, & tot armatas gentes emen-
 sos. Hic uobis terminum laborum fortuna dedit: hic dignam

SIC QUEM ANIMUM

NEQUE ENIM

AC NESCIO

DECADIS TERTIAE

mercedem emeritis stipendus dabit. Nec quàm magni nominis bellum est, tam difficilem existimaueritis uictoriam fore.

Sæpe & contemptus hostis cruetum certamen edidit: & inclyti populi, regesque perleui momēto uicti sunt. Nam dempto hoc uno fulgore nominis Romani, quid est quod illi uobis comparandi sint? Vt uiginti annorū militiam uestrā cum illa uirtute, cum illa fortuna taceam: ab Herculis columnis,

ab Oceano, terminisque ultimis terrarum, per tot ferocissimos Hispaniæ & Galliæ populos uincentes huc peruenistis.

pugnabitis cum exercitu tyrone, hac ipsa æstate cæso, uicto, circumfesso à Gallis, ignoto adhuc duci suo, ignoranteque duce.

An me in prætorio patris clarissimi imperatoris propè natum, certe educatum, domitorem Hispaniæ Galliæque, uictorem eundem non Alpinarum modò gentium, sed ipsarum, quod multo maius est, Alpium, cum semestri hoc conferam duce, desertore exercitus sui? cui si quis demptis signis Pænos Romanosque hodie ostendat, ignoraturum certum habeo, utrius exercitus sit C O S. Non ego illud parui æstimo milites, quod nemo uestrum est, cuius non ante oculos ipse sæpe militare aliquod ediderim facinus, cui non idem ego uirtutis spectator ac testis, notata temporibus locisque referre sua possim decora. tu laudastis me milites, donastis.

Alumnus prius omnium uestrum, quàm imperator, procedam acie aduersus ignotos inter se, ignorantisque. Quocunque circumtuli oculos, plena omnia uideo animorum, ac roboris: ueteranum peditē, generosissimarum gentium equites frenatos & infrenatos, uos socios fidelissimos fortissimosque, uos Carthaginenses cum ob patriam, tum ob iram iustissimā pugnatueros. Inferimus bellum, infestis que signis descendimus in

Italiam, tanto audacius fortiusque pugnaturi, quanto maior
 spes maiorque animus inferentis est uim quam arcentis. Ac-
 cendit præterea animos & stimulat dolor, iniuria, indigni-
 tas. Ad supplicium depoposcere me ducem primum: deinde
 uos omnes, qui Saguntum oppugnassetis: deditos ultimis cru-
 ciatibus affecturi fuere. Crudelissima ac superbissima gens,
 sua omnia, sui que arbitrij facit: cum quibus bellum, cum qui-
 bus pacem habeamus, se modum imponere, æquum censet: cir-
 cumscribit includitque nos terminis montium fluminumque,
 quos ne excedamus: neque eos, quos statuit, terminos obser-
 uat. Ne transieris Iberum, ne quid rei tibi sit cum Sagunti-
 nis. ad Iberum est Saguntum. nusquam te uestigio moueris.
 Parum est quod ueterrimas provincias nostras Siciliam ac
 Sardiniam ademit, nisi adimat etiam Hispaniam. & si inde
 cessero, in Africam transcendet. Transcendet autem dico?
 duos COSS. huius anni, unum in Africam, alterum in Hispa-
 niam misere. nihil usquam nobis relictum est, nisi quod ar-
 mis uindicauerimus. illis timidis & ignauis licet esse, qui re-
 ceptum habent: quos suus ager, sua terra per tuta ac pacata
 itinera fugientes accipiet. uobis necesse est fortibus uiris es-
 se, & omnibus inter uictoriam mortemue certa desperatio-
 ne abruptis, aut uincere, aut, si fortuna dubitabit, in prælio
 potius quam in fuga mortem oppetere. Si hoc bene fixum omni-
 bus, destinatumque in animo est. iterum dicam, uicistis. nullum
 incitamentum ad uincendum homini à dijs immortalibus a-
 crius datum est. His adhortationibus cum utrinque ad cer-
 tamen accensi militum animi essent, Romani ponte Tici-
 num iungunt: tutandique pontis causa castellum superimpo-
 nunt. Pœnus opere occupatis hostibus, Maharbalem cum ala

SCIPIO

Qualitas vltimae Imperatoris fuit
disposuit quatinus ad pugnam pararet
adit

~ VIX: DVM ~

*A d f e r o n t i c u s i d u b p m a t r i a
t p s p u g n a p u g n a p o l e t v b r i g c h a m o z
m o a*

AVXIT. DAVORE.

¶ Nec si vel mortuo vel sub al
to & alio no scio ac missa dicitur regi
Eugeniae apud milites quorundam et mact
fuerunt.

~ MALIM. EVIDEN. ~

• Ep. Lukaszewski in vita. Supponi. Senatus
consultum refert ad filliam ~

non esse. Itaque proxima nocte iussis militibus uasa silentio colligere, castra ab Ticinio mota: festinatūque ad Padum est, ut ratibus, quibus iunxerat flumen, nondum resolutis, sine tumultu atq; insectatione hostis, copias traiceret. Prius Placentiam peruenere, quā satis sciret Annibal ab Ticino profectos. tamen aliquot moratorum in citeriore ripa segniter ratem soluentes cepit, transire non potuit pontem, ut extrema resoluta erāt, tota rate in secundam aquam labente. Cælius author est, Magonem cum equitatu & Hispanis peditibus flumen extemplo transnataſſe: ipsum Annibalem per superiora Padi uada exercitum traduxiſſe, elephantis in ordinem ad sustinendum impetum fluminis oppositis. Ea periti amnis eius uix fecerint. nam neque equites armis equisq; saluis tātam uim fluminis superasse uerisimile est, ut iam Hispanos omneis inflati transuexerint utres: & multorum dierum circuitu Padi uada repetenda fuerāt, quā exercitus grauis impedimentis traduci posset. Potiores apud me authores sunt, qui biduo uix locum rate iungendo flumini inuētum tradunt, eā cum Magone equites Hispanorum expeditos præmissos. Dum Annibal citra flumen legationibus Gallorū audiendis moratus, traiecit grauius peditum agmen: interim Mago, equitesque ab transitu fluminis diei unius itinere Placentiā ad hostes contedunt. Annibal paucis post diebus sex millia à Placentia castra cōmuniuit, & postero die in conspectu hostium acie directā, potestatem pugnae fecit. Insequenti nocte cædes in castris Romanis, tumultu tamen quā re maior, ab auxiliariis Gallis facta est. Ad duo millia peditum, & ducenti equites, uigilibus ad portas trucidatis, ad Annibalem transfugiunt. quos Pœnus benigne allocutus, & spe ingentiū do-

norum accensos, in ciuitates quenque suas ad sollicitandos po-
 pularium animos dimisit. Scipio cædem eâ signum defectio-
 nis omnium Gallorum esse ratus, contactosque eo scelere ue-
 lut iniecta rabie ad arma ituros: quanquā grauis adhuc uul-
 nere erat, tamen quarta uigilia noctis insequentis tacito ag-
 mine profectus ad Trebiam fluuium, in loca altiora, collesq;
 impeditiores equiti castra mouet. Minus quā ad Ticinum
 fefellit. missisque Annibal primū Numidis, deinde omni e-
 quitatu, turbasset utique nouissimum agmē, ni auditate præ-
 dæ in uacua Romana castra Numidæ diuertissent. Ibi dum
 perscrutantes loca omnia castrorum, nullo satis digno moræ
 precio tempus terunt, emissus hostis de manibus est: & cum
 iam transgressos Trebiam Romanos, metantesq; castra con-
 spexissent, paucos moratorum occiderūt citra flumen inter-
 ceptos. Scipio nec uexationem uulneris in uia iactantis ul-
 tra patiens, & collegam (iam enim reuocatum ex Sicilia au-
 dierat) ratus expectandum, locum, qui prope flumen tutissi-
 mus statuiis est uisus, delectum communiuit. Nec procul inde
 Annibal cum consedisset, quantum uictoria equestri elatus
 tantum anxius inopia, quæ per hostium agros euntem nus-
 quam præparatis com meatibus maior in dies excipiebat: ad
 Clastidium uicum, quod magnum frumenti numerum con-
 gesserant Romani, mittit. ibi cum uim pararent, spes facta
 proditiōis: nec sanè magno precio, nummis aureis quadrin-
 gentis datis P. Brundusino præfecto præsidij corrupto tra-
 ditur Annibali Clastidium. id horreum fuit Pænis sedenti-
 bus ad Trebiam. In captiuos ex tradito præsidio, ut fama
 clementiæ in principio rerum colligeretur, nihil senitum est.
 Cum ad Trebiam terrestre cōstitisset bellum, interim circa

DECADIS TERTIAE

Siciliam insulâsque Italiæ imminentes, & à Sempronio consule, & ante aduentum eius terra marîq; res gestæ. Viginti quinqueres cum mille armatis ad depopulandâ oram Italiæ à Carthaginiensibus missæ, nouem Liparas, octo insulam Vulcani tenuerunt, tres in fretum auertit æstus. Ad eas conspectas à Messana duodecim naues ab Hierone rege Syracusanorû missæ, qui tum fortè Messanæ erat cōsulē Romanû opperians nullo repugnante captas naues Messanam in portum deduxerūt. Cognitû ex captiuis, præter uiginti naues, cuius ipsi classis essent, in Italiâ missas, quinque & triginta alias quinqueres Siciliâ petere ad sollicitandos ueteres socios. Lilybæi occupâdi præcipuam curam esse. credere eadē tempestate, qua ipsi disiecti forent, eam quoque classē ad Aegateis insulam deiectam. Hæc sicut audita erāt, rex Messanæ Aemylio prætori, cuius Sicilia erat prouincia, perscribit: monetq; Lilybæum firmo teneret præsidio. Extemplo & circa prætorē ad ciuitates missi legati tribunîq;, qui suos ad curam custodiæ intenderēt: ante omnia Lilybæum teneri ad apparatû belli: edictō proposito, ut socij nauales decē dierû cocta cibaria ad naues deferrent: ubi signû datû esset, nequid moram conscendendi faceret: pèrque omnem oram qui erant, ex speculis conspicerent aduētantem hostium classē. Simul itaque, quanquam de industria morati cursum nauium erant Carthaginienses, ut ante lucem accederēt Lilybæum: præsensum tamen est, quia & luna pernox erat: & sublati armamētis ueniebant: extemplo datum è speculis signum, & in oppido ad arma conclamatum est, & in naues conscensum. Pars militum in muris portarûque stationibus, pars in nauibus erant. Et Carthaginienses, quia rem fore haud cum

imparatis cernebant, usque ad lucem portu se abstinerunt: demendis armamentis eo tempore, aptandâque ad pugnam classe absumpto. Vbi illuxit, recepere classem in altû, ut spatium pugnae esset, exitumque liberum è portu naues hostium haberent. Nec Romani detrectauere pugnam, & memoria circa ea ipsa loca gestarum rerum freti, & militum multitudine ac uirtute. Vbi in altû euecti sunt, Romanus conferere pugnam, & ex propinquo uires conferre uelle. cōtrâ eludere Pœnus, & arte non ui rem gerere, nauiumq; quàm uirorû aut armorum malle certamē facere. nam ut socijs naualibus affatim instructam classem, ita inopem milite habebat: & sicubi conferta manus esset, haudquāquā par numerus armatorum ex ea pugnabat. Quod ubi animaduersum est, & Romanis multitudo sua auxit animum, & paucitas illis minuit. Extemplo septem naues Punicæ circunuentæ, fugam cæteræ ceperunt. Mille & DCC fuere in nauibus capti milites nauæque, in ijs tres nobiles Carthaginensium. Classis Romana incolumis, unâ tantum perforata nauî, sed ea quoque ipsa reduce, in portum redijt. Secundum hanc pugnam, nōdum gnaris eis qui Messanæ erant, T. Sempronius COS. Messanā uenit, & fretum intranti rex Hiero classem ornatam obuiā duxit. transgressusq; ex regia in prætoriam nauē, gratulatus sospitem cum exercitu & nauibus aduenisse, precatusq; prosperum ac felicem in Siciliā transitum, statum deinde insulæ, & Carthaginensium conata exposuit. pollicitusq; est, quo animo priore bello populum Rom. iuuenis adiunisset, eo senem adiuturum: frumenta uestimenta que se legionibus consulis socijsque naualibus gratis præbiturum. grande periculū Lilybæorum maritimisque ciuitatibus esse: quibusdā uolentibus
dd iij

DECADIS TERTIAE

tibus novas res fore. Ob hoc cōsuli nihil cunctandum uisum, quin Lilybæū classe peteret: & rex regiaq; classis una profecti. nauigātes inde, pugnatū ad Lilybæum, fusasq; & captas hostiū naues accepere. A Lilybæo COS. Hierone cum classe regia dimisso, relictōque prætore ad tuendam Siciliæ oram, ipse in insulā Melitam, quæ à Carthaginensibus tenebatur, traiecit. Adueniēti Amilcar Gisgonis filius præfectus præsidij cum paulo minus duobus millibus militū, oppidūmq; cum insula traditur. inde post paucos dies reditum Lilybæū, captiūque & à cōsule & à prætore, præter insignes nobilitate uiros, sub corona uenierunt. Postquam ab ea parte satistutam Siciliā censebat consul, ad insulas Vulcani, quia fama erat stare ibi Punicam classem, traiecit. nec quisquā hostium circa eas insulas inuentus. iam forte transmiserant, ad uastandam Italiæ oram: depulatōque Vibonensi agro, urbem etiam terrebant. Repetenti Siciliā consuli, excursio hostiū in agrū Vibonensem facta nūciatur: literæq; à senatu de transitu in Italiam Annibalis, & ut primo quoque tempore collegæ ferret auxilium, missæ traduntur. Multis simul anxius curis, exercitum extemplo in naues impositum, Ariminum Supero mari misit: Sex. Pomponio legato cum uiginti quinque longis nauibus Vibonensem agrum maritimāmq; oram Italiæ tuendam attribuit. M. AEmilio Pr. quinquaginta nauiū classem expleuit: ipse compositis Siciliæ rebus, decem nauibus oram Italiæ legens, Ariminū peruenit: inde cum exercitu suo profectus ad Trebiam flumen, collegæ coniungitur. Iam ambo consules, & quicquid Romanarum uirium erat, Annibali oppositum, aut illis copijs defendi posse Romanum imperiū, aut spem nullam aliā esse, satis declarabatur. Tamen

consul alter, equestri praelio uno & uulnere suo minutus, tra-
hi rem malebat: recentis animi alter, eoque ferocior, nullam
dilationem patiebatur. Quod inter Trebiam Padumque agri
est, Galli tum incolebant, in duorum prae potentium popu-
lorum certamine per ambiguum fauorem haud dubie gra-
tiam uictoris spectantes. Id Romani, ne quid modò moue-
rēt, æquo satis, Pœnus periniquo animo ferebat: à Gallis ac-
citum se uenisse ad liberandum eos dictitans. Ob eam iram,
simul ut praeda militem aleret, duo millia peditum, & mille
equites, Numidas plerosque, mistos quosdam & Gallos po-
pulari omnem deinceps agrum usque ad Padi ripas iussit.
Egentes ope Galli, cū ad id dubios seruassent animos, coacti
ab authoribus iniuriæ ad uindices futuros declināt: legatis-
que ad consulem missis, auxilium Romanorum terræ ob ni-
miam cultorum fidem in Romanos laborāti, orant. Cornelio
nec caussa nec tempus agenda rei placebat: suspectaque ei
gens erat, tum ob infida multa facinora: tum, ut alia uetustate
obsoleuissent, ob recentem Boiorū perfidiam. Sempronius cō-
trā, continendis in fide socijs maximum uinculum esse, primos
qui coissent, ope defensos, censebat. Tum collega cunctante,
equitatū suum, mille peditum iaculatoribus fermè admistis,
ad defendendum Gallicum agrum trans Trebiam mittit. Li-
sparsos & incōpositos, oneratōsq; praeda plerosq; cum inopi-
nantes inuasissent: ingentē terrorem, cædemq; ac fugā usque
ad castra stationesq; hostiū fecere: unde multitudine effusa
pulsī, rursus subsidio suorū praelium restituere. uaria inde pu-
gna sequentes, quāquam ad extremum æquassent certamen,
maior tamen hostiū Romanis fama uictoræ fuit. Cæterum
nemini omnium maior iustiorque quàm ipsi consuli uideri.

DECADIS TERTIAE

gaudio efferri, qua parte copiarum alter cōsul uictus foret, ea se uicisse. restitutos ac refectos militum animos, nec quenquam esse præter collegam, qui dilatam dimicationem uellet. eum animo magis quàm corpore ægrum, memoria uulneris aciem ac tela horrere. sed non esse cum ægro senescendum. quid enim ultrà differri, ac teri tempus? quem tertium consulem, quem alium exercitum expectari? castra Carthaginensium in Italia, ac propè in conspectu urbis esse. non Siciliam ac Sardiniam uictis ademptas, nec cis Iberum Hispaniam peti: sed solo patrio, terraque in qua geniti forent, pelli Romanos. Quantum ingemiscant, inquit, Patres nostri circa mœnia Carthaginis bellare soliti, si uideant nos, progeniem suam, duos consules consularēsque exercitus in media Italia pauētes intra castra? Pœnum, quod inter Alpes Apenninūque agri sit, suæ ditionis fecisse? Hæc assidens ægro collega, hæc in prætorio propè cōcionabundus agere. Stimulabat & tempus propinquum comitiorum, ne in novos consules bellum differretur: & occasio in se unum uertendæ gloriæ, dū æger collega erat. Itaque nequicquam dissentiente Cornelio, parari ad propinquum certamen milites iubet. Annibal cum quid optimum foret hosti, cerneret: uix ullam spem habebat, temerè, atque improvidè quicquam consules acturos. sed cum alterius ingenium fama prius, deinde re cognitum, percitum ac ferox sciret esse, ferociusq; factū esse prospero cū prædatoribus suis certamine crederet: adesse gerendæ rei fortunam haud diffidebat. cuius ne quod prætermitteret tempus: sollicitusque & intentus erat, dum tyro hostium esset miles: dum meliorem ex ducibus inutilem uulnus faceret: dum Gallorum animi uigerent: quorum ingentem multitudinem

sciebat segnius secuturam, quanto longius ab domo traherentur. Cum ob hæc, taliaq; speraret propinquum certamē, & facere si cessaretur, cuperet: speculatorésq; Galli ad ea exploranda quæ uellet, tutiores, quia in utrisque castris militabant, paratos pugnae esse Romanos retulissent: locū insidijs circumspectare Pœnus cœpit. Erat in medio riuus, præaltis utrinq; clausus ripis, & circa obsitus palustribus herbis, & quibus inculta fermè uestiuntur, uirgultis, uepribusque. quem tibi ad equites quoq; tegendos satis latebrosum locū circumuectus ipse oculis perlustrauit: hic erit locus, Magoni fratri ait, quem teneas. delige centenos uiros ex omni peditate atque equite: cum quibus ad me uigilia prima uenias. nunc corpora curare tempus est. Ita præconium missum. mox cum delectis Mago aderat. Robora uirorū cerno, inquit Annibal, sed ut & numero etiam, nō animis modo ualeatis, singulis uobis no uenos ex turmis manipulisq; uestri similes eligit. Mago locum monstrabit, quem insideatis. hostem cæcum ad has belli artes habebitis. Ita mille equitibus Magoni, mille peditibus dimissis, Annibal prima luce Numidas equites transgressos Trebiam flumen obequitare iubet hostium portis: iaculandoque in stationes elicere ad pugnam hostem: iniecto deinde certamine, cedendo sensim citra flumen pertrahere. Hæc mandata Numidis, cæteris ducibus peditum equitumq; præceptum, ut prandere omnes iuberēt: armatos deinde, instratisque equis signum expectare. Sempronius ad tumultū Numidarum primū omnem equitatum, ferox ea parte uirium, deinde sex millia peditum, postremò omnes copias ad destinatum locum iam antè consilio auidus certaminis eduxit. Erat forte brumæ tempus, & niualis dies in locis Alpibus

DECADIS TERTIAE

Apenninóque interiectis, propinquitate etiam fluminum ac paludum prægelidis. ad hæc raptim eductis hominibus atque equis, non capto antè cibo, non ope ulla ad arcendum frigus adhibita, nihil caloris inerat: & quicquid auræ fluminis appropinquabat, afflabat acrior frigoris uis. ut uero refugientes Numidas insequentes aquã ingressi sunt: (& erat pectoribus tenuis aucta nocturno imbri) tum utique egressis rigere omnibus corpora, ut uix armorum tenendorum potentia essent: & simul procedente iam die, fame etiam deficere. Annibalis interim miles ignibus ante tentoria factis, oleóque per manipulos ut mollirent artus misso, & cibo per otium capto, ubi transgressos flumen nunciatum est hostes, alacer animis corporibusque arma capit, atque in aciem procedit. Baleares locat ante signa, leuem armaturã, octo fermè millia hominum: deinde grauiorem armis peditem, quod uiriũ, quod roboris erat: in cornibus circũfundit decem millia equitum. & ab cornibus in utranque partem diuisos elephantos statuit. Consul effusos sequenteis equites, cum ab resistentibus subito Numidis incauti exciperentur, signo receptui dato reuocatos circundedit peditibus. Duodeuiginti millia Romanorum erant, sociũ nominis Latini XX, auxilia præterea Cenomanorum. ea sola in fide manserat Gallica gens his copijs concursus est. Prælium à Balearibus ortum est. quibus cum maiore robore legiones obsisterent, diductæ propere in cornua leues armaturæ sunt. quæ res effecit, ut equitatus Romanus extemplo urgeretur. nam cum uix iam per se resisterent decem millibus equitum quatuor millia, & fessi Romani plerisq; integris Pænis, obrupti sunt insuper uelut nube iaculorum à Balearibus coniecta, ad hoc

elephanti eminentes ab extremis cornibus, equis maxime nõ
nisi modò sed odore insolito territis, fugam late faciebant.
Pedestris pugna par animis magis quàm uiribus erat, quas
recètes Pœnus pauloante curatis corporibus in prælium at-
tulerat: contrà, ieiuna fessaque corpora Romanis, & rigen-
tia gelu torpebant. restitissent tamen animis, si cum peditum
solum foret pugnatum. sed & Baleares pulso equite iacu-
labantur in latera, & elephanti iam in mediam peditum a-
ciem sese tulerant: & Mago Numidæque, simul latebras eo-
rum improvida præterlata acies est, exorti à tergo ingentem
tumultum ac terrorem fecere. Tamen in tot circûstantibus
malis mansit aliquandiu immota acies: maxime præter spem
omnium aduersus elephantos. eos pedites ad idipsum locati
uerutis cõiectis & auertère, & insecuti auersos sub caudis,
quà maxime molli cute uulnera accipiunt, fodiebant. Trep-
danteis, propèque iam in suos cõsternatos media acie in ex-
tremam, ad sinistrum cornu aduersus Gallos auxiliares agi
iussit Annibal. extẽplo haud dubiam fecere fugam. additus
quoque nouus terror Romanis, ut fusa auxilia sua uiderunt.
itaq; cum iam in orbem utrinque pugnaret, decem millia fer-
mè hominum, cum alià euadere nequiuisent, media Afrorum
acie, quæ Gallicis auxilijs firmata erat, cum ingenti cæde ho-
stium perrupere. & cum neq; in castra reditus esset, flumine
interclusis: neque præ imbri satis discernere possent quàm suis
opẽ ferrèt, Placentiã recto itinere perrexere. Plures deinde
in omnes parteis eruptiones factæ. & qui flumẽ petiere, aut
gurgitibus absumpti sunt, aut intercunctationẽ ingrediendi
ab hostibus oppressi. qui passim per agros fuga sparserant,
uestigia cedentis sequentes agminis Placentiam contendere.

DECADIS TERTIAE

Alijs timor hostiū audaciā ingrediendi flumē fecit: trāsgressique in castra peruenere. Imber niue mistus, & intoleranda uis frigoris, & homines multos, & iumenta, & elephantos propē omneis consumpsit. Finis insequendi hostis Pœnis flumen Trebia fuit: & ita torpentes gelu in castra rediere, ut uix lætitiā uictoriæ sentirent. Itaq; nocte insequenti cū præsidium Romanorū castrorum, & quod reliquum ex magna parte militū erat, ratibus Trebiam traicerent: aut nihil sensere Pœni obstrepente pluuiā: aut quia iam moueri præ lassitudine nequibāt ac uulneribus, sentire sese dissimulauerunt: quietisq; Pœnis, tacito agmine ab Scipione COS. exercitus Placentiam est perductus: inde Pado traiectus Cremonā, ne duorum exercituū hybernis una colonia premeretur. Romā tantus terror ex hac clade perlatus est, ut iam ad urbē Romanam crederent infestis signis hostem uenturum: nec quicquā spei aut auxiliij esse. quo portis mœnibúsq; uim arcerēt. Vno consule ad Ticinum uicto, altero ex Sicilia reuocato, duobus consulibus, duobus cōsularibus exercitibus uictis, quos alios duces, quas alias legiones esse, quæ accerferēt? Ita territis Sempronius COS. aduenit: ingenti periculo per effusos passim ad prædandū hostium equites, audaciā magis quā consilio aut spe fallendi resistendū, si nō falleret, trāsgressus. Id quod unum maximè in præsentia desiderabatur: comitijs cōsularibus habitis, in hyberna redijt. Creati cōsules Cn. Seruilius & C. Flaminius iterū. Cæterū ne hyberna quidē Romanis quieta erāt, uagantibus passim Numidis equitibus, & quæ his impeditiora erāt, Celtiberis, Lusitanisque. Oēs igitur clausi undique commeatus erāt, nisi quos Pado naues subuehereut. Emporium prope Placentiam fuit, & opere

ualido & magno munitum praesidio. Eius castelli oppugnan-
di spe cum equitibus ac leui armatura profectus Annibal,
cum plurimum in celando incepto ad effectum spei habuis-
set, nocte adortus non fefellit uigiles. tantus repente clamor
est sublatus, ut Placentiae quoque audiretur. Itaque sub lu-
cem cum equitatu consul aderat: iussis quadrato agmine le-
gionibus sequi. Equestre praelium interim commissum. in quo,
quia Annibal saucius pugna excessit, pauore hostibus inie-
cto, defensum egregie praesidium est. Paucorum inde dierum
quiete sumpta, & uixdum satis percurato uulnere, ad Vi-
cunuias ire pergit oppugnandas. Id emporium à Romanis
Gallico bello fuerat munitum. inde locum frequentauerant
accolae misti undiq; ex finitimis populis: & tum terror po-
pulationum eò plerosque ex agris compulerat. Huius gene-
ris multitudo fama impigre defensi ad Placentiam praesidij
accensa, armis arreptis obuiam Annibali procedit. Magis
agmine quàm acie in uia concurrerunt. & cū ex altera par-
te nihil praeter inconditam turbam esset, in altera & dux mi-
liti, & duci fidens miles: ad trigintaquinque millia hominum
à paucis fusa. Postero die deditioe facta, praesidium intra
mœnia accepere: iussique arma tradere, cū dicto paruissent,
signum repente uictoribus datur, ut tanquam ui captam ur-
bem diriperent. neq; ulla quæ in tali re memorabilis scriben-
tibus uideri solet, praetermissa clades est. adeo omnis libidi-
nis crudelitatisque, & inhumanae superbiae editū in miseros
est exemplum. Hæ fuere hybernae expeditiones Annibalis.
Haud lōgis inde temporibus, dū intolerabilia frigora erant,
quies militi data est: & ad prima ac dubia signa ueris pro-
fectus ex hybernis, in Hetruriam ducit: eam quoque gentem,

DECADIS TERTIAE

sicut Gallos Ligurésque, aut ui aut uoluntate adiuncturus. Transeuntem Apenninum adeò atrox tempestas adorta est, ut Alpium sceditatem propè superauerit. Vento mistus imber cum ferretur in ipsa ora: primum, quia aut arma omittenda erant, aut contrà enitentes uortice intorti affligebantur, constitere. deinde cum iam spiritũ intercluderet, nec reciprocare animam sineret, auersi à uento parumper consedere. Tum uerò ingenti sono cælum strepere, & inter horrēdos fragores micare ignes, capti auribus & oculis, metu omnes torpere. Tandem effuso imbre, cum eo magis accensa uis uenti esset: ipso illo quo deprehensi erāt, loco, castra ponere necessarium uisum est. Id uerò laboris uelut de integro initium fuit. nam nec explicare quicquam, nec statuere poterāt: nec quod statutũ esset, manebat, omnia perscindente uento, & rapien- te, & mox aqua leuata uento, cum super gelida montium cacumina concreta esset, tantum niuosæ grandinis deiecit, ut omnibus omiſsis procumberent homines, tegminibus suis magis obruti, quàm tecti. tantâque uis frigoris inscuta est, ut ex illa miserabili hominum iumentorũque strage cum se quisque attollere ac leuare uellet, diu nequiret: quia torpētibus rigore neruis, uix flectere artus poterant. deinde ut tandem agitando sese mouere, ac recepere animos, & raris locis ignis fieri est cœptus: ad alienam opem quisque inops tendere. Biduum eo loco uelut obsessi mansere. multi homines, multa iumenta, elephanti quoque ex his qui prælio ad Trebiam factò superfuerāt, septem absumpti. Digressus Apennino retro ad Placentiam castra mouit, & ad decem millia progressus cōsedit. Postero die XII. millia peditum, quinque equitum aduersus hostem ducit. Nec Sempronius COS. (iam enim re-

dierat ab Roma) detrectauit certamen. atq; eo die tria milia passuum inter bina castra fuere. Postero die ingentibus animis, uario euentu pugnatum est. primo concursu adeo res Romana superior fuit, ut non acie uincerent solum, sed percussos hostes in castra persequerentur: mox castra quoque oppugnarent. Annibal paucis propugnatoribus in uallo portisque positis, cæteros confertos in media castra recepit: intentosq; signum ad erumpendum spectare iubet. Iam nona ferme diei hora erat, cum Romanus nequicquam fatigato milite, postquam nulla spes erat potiundi castris, signum receptui dedit. Quod ubi Annibal accepit, laxatamque pugnam, & recessum à castris uidit, extemplo equitibus dextra laeuâq; emissis in hostem, ipse cum peditum robore de his castris erupit. Pugna raro ulla magis sæua, & cum utriusque partis perniciæ clarior fuisset, si extendi à die in longum spatium quiuisset. nox accensum ingentibus animis prælium diremit. itaque acrior concursus fuit quam cædes. & sicut æquata ferme pugna erat, ita clade pari discessum est. ab utraque parte sexcentis plus peditibus, & dimidium eius equitum cecidit. sed maior Romanis quam pro numero iactura fuit, quia equestris ordinis aliquot, & tribuni militum quinque, & præfecti sociorum tres sunt interfecti. Secundum eam pugnam Annibal in Ligures, Sempronius Lucam cõcessit. Venienti in Ligures Annibali, per insidias intercepti duo quæstores Romani, C. Fuluius & L. Lucretius cum duobus tribunis militum, & quinque equestris ordinis senatorum ferme liberis, quo magis ratam fore cum his pacem societatemque crederet, traduntur. Dum hæc in Italia geruntur, Cn. Scipio in Hispaniã cum classe & exercitu missus, cum ab ostio Rhodani profectus, Pyre-

DECADIS TERTIAE

nāōsque montes circunuectus, Emporijs appulisset classem:
 exposito ibi exercitu, orsus à Lacetanis, usque ad Iberū flu-
 men, partim renouandis societatibus, partim nouis instituen-
 dis, Romanæ ditionis fecit. inde conciliata clementiæ fama
 non ad maritimos modò populos, sed in mediterraneis quoq;
 ac montanis ad ferociore iam gentes ualuit: nec pax modò
 apud eos, sed societas etiam armorum parata est: ualidæque
 aliquot auxiliorū cohortes ex ijs cōscriptæ sunt. Hanno non
 inscius erat. eum reliquerat Annibal ad regionis eius præsi-
 dium. itaque priusquā alienaretur omnia, obuiam eundum ra-
 tus, castris in cōspectu hostium positis, in aciem eduxit. Nec
 Romano differendum certamen uisum: quippe qui sciret cum
 Hannone & Asdrubale sibi dimicandum esse, malletq; ad-
 uersus singulos separatim, quàm aduersus duos simul rē ge-
 rere. Nec magni certaminis ea dimicatio fuit. Sex millia ho-
 stium cæsa, duo capta cū præsidio castrorum. nam & castra
 expugnata sunt: atq; ipse dux militū cū aliquot præsidijs ca-
 pitur: & Stissum propinquū castris oppidū expugnatur. cæ-
 terū præda oppidi parui precij rerū fuit, supellex barbari-
 ca, ac uiliū mancipiorū. castra militē ditauere, non eius mo-
 dò exercitus qui uictus erat, sed & eius qui cū Annibale in
 Italia militabat, omnibus ferè charis rebus, ne graua impedi-
 menta ferētibus essent, circa Pyrenæū relictis. Priusquā cer-
 ta huius cladis fama accideret, trāsgressus Iberū Asdrubal
 cū octo millibus peditū, mille equitibus, tanquā ad primū ad-
 uentū Romanorū occursurus, postquā perditas res, amissāq;
 castra accepit, iter ad mare cōuertit. Haud pcul Tarracone
 classici milites naualesq; socios uagos palāteisq; per agros
 (q̄ fermè fit ut secūda res negligentiā creent) equite passim

dimisso, cum magna cæde, maiore fuga ad naues cōpellit. nec diutius circa ea loca morari ausus, ne à Scipione opprimeretur, trans Iberum sese recipit. Et Scipio raptim ad famam nouorū hostium agmine actō, cum in paucos præfectos paululum animaduertisset, præsidio Tarracone modico relicto, Emporias cum classe redijt. Vixdum digresso eo, Asdrubal aderat: & Ilergetum populo, qui obsides Scipioni dederat, ad defectionem impulsō, cum eorum ipsorum iuuentute agros fidelium Romanis sociorum uastat. Excito deinde Scipione hybernis, hostis cis Iberum Tarraconē uersus cedit. Agros Scipio relictos ab authore defectionis, & Ilergetum gētem cū infesto exercitu inuasisset: compulsis omnibus, Athanagiam urbem, quæ caput eius populi erat, circumfedit: intrāq; dies paucos pluribus quàm antè obsidibus imperatis, Ilergetes pecunia etiam multatos in ius ditionemque recepit. inde in Ausetanos propè Iberum, socios & ipsos Pœnorum, procedit: atq; urbe eorum obsessa, Lacetanos auxilium finitimis ferentes nocte haud procul iam urbe, cū intrare uellent, excepit insidijs. Cæsa ad duodecim millia, exuti penè omnes armis, domos passim palantes per agros diffugere. nec obsessos alia ulla res, quàm iniqua oppugnantibus hyems tutabatur. XXX dies obsidio fuit: per quos raro unquā nix minus quatuor pedes alta iacuit: adeoq; pluteos ac uineas Romanorum operuerat, ut ea sola, ignibus aliquoties coniectis ab hoste, etiam tutamentū fuerit. postremò cum Amusitus princeps eorum ad Asdrubalem profugisset, uiginti argenti talentis pacti deduntur. Tarraconem in hyberna reditum est. Romæ autem & circa urbem multa ea hyeme prodigia facta: aut (quod euenire solet motis semel in religionem animis) multa

DECADIS TERTIAE

nunciata, & temere credita sunt: In queis ingenium infantem semestrem in foro olitorio triumphū clamasse: & foro boario bouem in tertiam contignationem sua sponte scandisse: atque inde tumultu habitatorū territū sese deiecisse: & nauū speciem de cælo affulsisse: & ædē Spei, quæ in foro olitorio est, fulmine ictam: & Lanuij hastam se cōmouisse, & coruum in ædē Iunonis deuolasse, atque in ipso puluinario confidisse: & in agro Amiternino multis locis hominum species procul candida ueste uisos, nec tamen illis congressos: & in Piceno lapidibus pluuisse: & Cære sortes extenuatas: & in Gallia lupū uigili gladium è uagina raptum abstulisse. Ob cætera prodigia libros adire decemuiui iussi. quod autem lapidibus pluisset in Piceno, nouendiale sacrum edictum: & subinde alijs procurandis propè tota ciuitas operata fuit. Iam primum omniū urbs lustrata est: hostiæq; maiores, quibus edictū est dijs cæsæ: & donū ex auri pōdo XL Lanuiū Iunoni portatū est: & signū æneū matronæ Iunoni in Auentino ædificauerunt: & lectisterniū Cære, ubi sortes extenuatæ erant, imperatum: & supplicatio Fortunæ in Algido: Romæ quoq; & Lectisterniū Iuuētæ, & supplicatio ad ædē Herculis: nominatim deinde uniuerso populo circa omnia puluina indicta: & Genio maiores hostiæ cæsæ quinque: & C. Attilius Seranus prætor uota suscipere iussus, si in decem annos Resp. eodē stetisset statu. Hæc procurata uotâq; ex libris Sibyllinis magna ex parte lenauerunt animū religione. Consulū designatorū alter Flaminius, cui eæ legiones quæ Placentiæ hybernabant, sorte euenerant: edictum & literas ad consulem misit, ut is exercitus idibus Martijs Arimini esset in castris. Huic in prouincia consulatum inire consilium

erat, memori ueterum certaminum cum Patribus, quæ tribu-
nus plebis, & quæ postea consul, prius de consulatu qui abro-
gabatur, deinde triūpho habuerat: inuisus etiā senatui ob no-
uam legem, quam inique Q. Claudius tribunus plebis ad-
uersus senatum, uno Patrum adiuuante C. Flaminiō, tulerat:
ne quis senator, quīue senatoris pater fuisset: maritimā nauē,
quæ plus q̄ trecentarū amphorarū esset, haberet. id satis ha-
bitum ad fructus ex agris uectādos. Quæstus omnis Patri-
bus indecorus uisus est. Res per summā cōtentionē acta, inui-
diā apud nobilitatē suātori legis Flaminiō, fauorē apud ple-
bem, alterūmq; inde consulatū peperit. Ob hoc ratus auspi-
cijs emētiendis, Latinarūmq; feriarū mora, & cōsularibus
aliis impedimentis retenturos se in urbe, simulato itinere pri-
uatus clām in prouinciā abiit. Ea res ubi palām facta est,
nouam insuper irā infestis iam antē Patribus mouit. Nō cum
senatu modo, sed cū diis immortalibus C. Flaminium bellum
gerere. consulem antē inauspicatō factum. reuocantibus ex
ipsa acie dijs atque hominibus non paruissē: & nunc comitia
prætorum & Capitolium & solemnem uotorum nūcupatio-
nem fugissē: ne die inuiti magistratus Iouis opt. max. templum
adiret: ne senatum inuisus ipse, & sibi uni inuisum, uideret,
consulerētque: ne Latinas indiceret, Iouiue Latiali solen-
ne sacrum in monte Albano faceret: ne auspicatō profectus
in Capitolium ad uota nuncupanda, paludatus inde ad pro-
uinciā iret: lixæ modo sine insignibus, sine liētoribus pro-
fectum clām, furtim, haud aliter quā si exiliū caussa solum
uertissē: magis pro maiestāte uidelicet imperij Arimini,
quā Romæ magistratum initurum: & in diuersorio hospi-
tali, quā apud penates suos prætextam sumpturum. Re-

DECADIS TERTIAE

uocandum uniuerſi retrahendūque cēſuerūt: & cogendum omnibus prius præſentem in deos hominēſque fungi officijs, quā ad exercitū & in prouinciā iret. In eam legationem (legatos enim mitti placuit) Q. Terentius & M. Antiſtius proſecti, nihilo magis eum mouēre, quā priori conſulatu literæ mouerant à ſenatu miſſæ. Paucos poſt dies magiſtratū inijt: immolantique ei uitulus iam iētus è manibus ſacrificantium ſeſe cū proripuiſſet, multos circumſtantes cruore reſperſit. Fuga procul etiam maior apud ignaros quid trepidaretur, & concurſatio fuit. id à pleriſque in omen magni terroris acceptum. Legionibus inde duabus à Sempronio prioris anni conſule, duabus à C. Attilio prætoris acceptis, in Hetruriā iam per Apennini tramites exercitus duci eſt cœptus.

FINIS.

PARISIIS,
EXCVDEBAT IOANNES LODOI-
CVS TILETANVS.

I 5 4 3.

IN T. LIVII NOBILISSIMI HISTO-
riographi tertiæ decadis librum primum, Henrichi
Glareani annotationes.

Iffus Annibal in Hispaniam. pag. 3. a. Haud abs re multi exi-
 mij uiri hoc in loco dubitarunt, quandònam Liuius crediderit
 Hannibalem in Hispaniam missum. Si enim cum Hamilcare pa-
 rente in Hispaniam uenit, quod Polybius, Plutarchus, alijq; autho-
 res asserunt, & ipse Hannibal ter apud hunc fatetur authorem,
 semel libro huius decados primo, in oratione ad milites apud Padum: iterum libro de-
 cimo ad populum Carthaginensem: tertio ad Antiochum regem libro quinto deca-
 dos quartæ: quo pacto uera esse possunt quæ hic aliquot locis tam ambigue ait Liuius?
 alibi uixdum puberem, literis ab Hasdrubale accersitum, alibi quinto post patris mor-
 tem anno, quippe qui triennio sub Hasdrubale militasse dicatur, anteaquam impera-
 tor electus fuerit, cum tum temporis ut minimum XXXIII. annorum iuuenis esset.
 Ceterum cum secundum Liuij uerba nouem annorum puer admotus altaribus fuerit,
 ac ipse pater Hamilcar nouem deinde annis, Hasdrubal eius gener octo, in Hispanijs
 administrauerint imperium, uidendum omnino quo anno Hannibal accersitus uidea-
 tur, quo anno uenisse in Hispaniam, quo denique anno cepisse imperium. Quod si di-
 camus nouem annorum puerum Hannibalem cum Hamilcare parente uenisse in His-
 paniam, ac post nonum parentis in Hispania, octauumq; Hasdrubalis in eodem impe-
 rio annum, ipsum electum imperatorem, cum haberet iam annum XXXVI. omnia
 tunc loca de Hannibale bene habebunt, & cessabit intempestiuum hoc scomma, quo
 Liuius in hac præfatione in hos uiros iocatur, cum nec temporum ratio, nec patris ue-
 recundia hoc ut uerisimile uideatur, admittat. Fuere enim uiri strenui, quantūuis bar-
 bari. Præterea nescio quàm longè uehementius uiriliusq; sonet, si quis omnibus his di-
 ctionibus aspiret, Hannibal, Hamilcar, Hasdrubal, Hanno. nec dubito apud priscos eā
 fuisse pronuntiationem in Punica lingua: deinde per Græcos ac Romanos corruptā,
 ut pleraq; alia barbarorum. Cum nemine tamen ea de re certauero. Arma atque
 equi conspiciebantur. Ibid. b. Incerta est distinctio, incertus sensus, neque hercu-
 les ego satis explicare possum, nisi dicamus: Si quando arma atque equi conspicie-
 bantur, tum equitum peditumque longè primum fuisse Hannibalem. Sed neque sic s-
 tis fit mihi. Finitimis domitis gentibus iungendoque. Ibid. Videndum lecto-
 ri, num hic nomen aliquod substantiuum desideretur. Nam illud, iungendoque, quid
 sit, non intelligo. Carteiam urbem opulentam caput eius gentis. Ibi. Car-
 teiæ urbis & nomen & situs uariè apud authores habetur. At Olecadū nouem non
 fermè apud ullum classicū inuenias, nisi apud unum Polybium, unde hic noster Liuius
 totam huius libri historiam propè de uerbo ad uerbum mutuatus est, eandemque se-
 cutus Plutarchus. Hermantica & Arbacala Carthorum vrbes. p. 4. a. Pro Car-

thorum quidam Carteiorum restituerunt: at hi Olcadum melius reposuissent, siquidē Carteia Olcadum caput erat, ut paulò antè dixit Liuius. Verum ex Polybio clarum euadit Hermandicam & Arbacalam Vaccæorum urbeis fuisse: quare hoc loco pro Carthorum, non Carteiorum, sed illorum, restituendum erat, ut Vaccæos referat. Idem ostenditur apud Plutarchum in Hannibale. Sed ab aliquo sciolo hoc corruptum temerè, ut alia pleraque. Aegates insulam Erycémque ante oculos proponite. pag. 6. b. Mirum hoc nomen tam uarie scriptum inueniri, alibi Aegades, alibi Aegates, Aegusam etiam apud Græcos, ut Polybium, qui lib. 1. eam insulam mediam inter Carthaginem ac Lilybæum ponit. In eodem tamen libro paulò post ait non lōge à Lilybæo abesse, atque ita etiam posuit Ptolemæus. L. autem Florus in sua Epitome de pugna Carthaginensium cum Luctatio C O S. ait Carthaginensium rates totum inter Siciliam Sardiniamque pelagus naufragio suo operuisse, ut Aegates inter has duas insulas esse significaret. Sed Tarento tum in Italia non abstineramus ex fœd. Ibi. Hoc de Tarento apud neminem authorem inuenio: sed Messana Mamertinorum urbe non abstinuere Carthaginenses, quæ urbs principium fuit aut causa potius primi belli Punici. Porro bello Tarentino cum Carthaginensibus quartò fœdas renouatum est, ut idem Florus in Liuij Epitome lib. 13. fatetur. Mamertinis autem auxilio uenere, apud eundem lib. 14. & 16. quo factò ab ijs fœdus uiolatum est. Sunt autem Mamertini urbis Messanæ iniusti occupatores, quibus Romani non satis decore auxilium tulere, ut author est Polybius libro. 1. Itaque nequicquam peragrata Hispania in Galliam transeunt. In his & cætera. pag. 10. a. Cum dicit, in Galliam, statimque subiungit. In his, uideri potest syllepsis & genere & numero esse. Quanquam etiam nomen alicuius populi omissum fortassis est, quippe qui post aliquot uersus subnectat: Eadem fermè in cæteris Galliæ concilijs dicta auditæque. Sed iudicet lector. Peditum Afrorum XI. millibus octingentis quinquaginta. pag. 11. b. In Polybio ita legitur libro. 3. Pedites autem ex Africa XI. millia octingentos quinquaginta, ex Liguribus trecentos, ex Balearibus quingentos. quare hic distinguendū & post quinquaginta, & post trecentis: deinde post Balearibus addendum, quingentis: tollendæque distinctio post Liguribus, ut totus locus ita legatur: Firmatq; eum Africis maxime præsijs: peditum Afrorum undecim millibus octingentis quinquaginta, Liguribus trecentis, Balearibus quingentis. In elephantorū ac Libyphœnicum numero etiam discriminē est: sed fieri potest ut Liuius non ubique sit secutus Polybium. Atque inde profectus præter omisam urbem. Ibi. Quidam restituerunt, Etouissam urbem. In Ptolemæi codice Etobessa Edetanorum urbs hoc itinere legitur. C. Luctatius Aul. Seruilius. pag. 12. b. Libro decimo huius decados, ubi hi ex captiuitate liberantur à C O S. Cn. Seruilio huius Auli filio, legitur Cneius etiam, ut patris ac filij idem fuerit prænomen, sed placet magis Aulus hoc loco. Necdum per patentia loca ducebatur agmen, cum apparuit hostis ubi. pag. 14. a. Ego, nec dum, duas esse dictiones existimo: & tollendum illud cum, ante apparuit: ut sit sensus: Hostem, quandiu in patienti loco agmen

Romanum ducebatur, non uisum: sed ubi rursus syluæ intratæ, tum Gallos rursus ad-
 ortos Romanos. quod & sequentia deinde uerba satis indicant. Notanda autē signifi-
 catio uerbi intratæ. Porro quod de uico Canneto ait, propinquum cum Pado flumini
 bene congruit etiam Mutinæ. Nam libro decimo dicturus est Canneti hos legatos ca-
 ptos, cum alij Mutinæ captos credant, in qua opinione est etiam Polybius. Itaque
 ingens co. vis na. est lintr. que tem. ad vicinalem usum. Ibid. b. Vicinalis
 usus quid sit obscure intelligitur. Perottus Polybium uertens, hoc loco quotidianum
 usum traduxit. Vellem uidere græca quæ ad manum nobis defuere. Ad id dati
 duces Galli educunt inde millia V. & XX. Ibi. Apud Polybium ducenta sta-
 dia leguntur, quod idem est. Siquidem stadium unum 125. passus continet, autho-
 re Plinio libro secundo. Cæterum quæ continuo sequimur uerba, & male distincta
 sunt, & obscurum habent sensum: quæ quia plana facere diffisi sumus, sat erit lecto-
 rem admonuisse, si fortassis correctiorem codicem nactus ipse medicam manum ad-
 ferre queat. Multa enim eiusmodi sunt, præsertim in hac decade, quæ mutila, ac tem-
 porum iniuria corrupta dicere non dubito: quale etiam illud sta'im de Hispanis: ipsi
 cetris superpositis incubantes. Quidam suppositis malunt, quidam in nominandi ca-
 su superpositi. Sed lectoris iudicio hæc reliquo. Vt quenque timentem alti-
 tudinem destituerat vadum. pag. 15. b. Quidam uado emendauerant, sed ni-
 hilominus obscuro manente sensu. At ea omnia prosequi neque possum, neque uide-
 tur operæ precium. Pluribus retinaculis validis parte superiori ripæ relig.
 Ibi. Polybius longe plureis rates ponit, duas à terra in amnem, duas à parte ri-
 pæ retinaculis religatas ad arbores parti ripæ superiori eminentis: denique duas
 solutu facileis ab alijs, ac longe maiores. Difficultas intellectus, quare & quomodo,
 quæ à terra erant, ligabantur: quæ in amne prorsus, non ligabantur, cum haud du-
 bie maiore fluminis ui deferri poterant. Sed talia multa à nobis indiscussa studio-
 sis lectoribus considerata relinquimus. Qui se duces itinerum, socios periculi
 fore affirmantes. pag. 16. b. Cum hi duces itinerum essent, & Hannibal falsum
 Casilini monstratorem crucifigere non dubitarit, mirum quo pacto toties postea
 in Alpibus errans non omneis crucifixerit. Sed talia fortassis dissimulanda sunt:
 nam in Polybio ea inuenit Liuius. Sed ad leuam in Tricasti. flexit, inde per
 ex. oram Vocontiorum agri tetendit in Tricorios. pag. 17. a. Tricorij op-
 pidi meminit Plinius libro 3. capit. 4. Cæterum cum in Allobrogibus iam esset
 Hannibal Alpes transiturus, quomodo ad leuam in Tricastinos potuit flectere iter?
 quomodo deinde in Tricorios, atque adeo ad Druentiam flumen? Polybius certè
 ea non habet, undeunde acceperit Liuius. Ego ad dextram malim legere, siue
 locorum ignorantia, siue casu lapsus Liuius, siue denique temporum iniuria id er-
 roris in authoris codicem manauerit. Vtraque simul obiecta oculis animisque.
 pag. 18. a. Coniunctionem, que, omiserunt quidam codices recentes, sed absque ea nul-
 lus erit hic sensus. Occursantes per obliqua montani erupto medio agmine.
 pag. 19. a. Quid sit erupto medio agmine, haud sanè intelligo. Vide num interrupto

medio agmine sit legendum. Recenti terræ lapsu in pedum mille admodum. pag. 19. b. Polybius cum hanc rupem describeret, non de altitudine, sed de angustia uiae angustiore facta meminit. Liuius uero cum ab initio dixisset, Ventum deinde ad multo angustiore rupem: paulò post subiungit: Natura locus iam antè præceps, recenti terræ lapsu in pedum mille admodum altitudinem abruptus erat. nulla amplius angustiae mentione facta. Polybius præterea ducentorū pedum meminit, ubi Liuius mille ponit. Sed hæc eius erant, qui commentarium scriberet, longius prosequi. Attigit & Valla locum. Digressus deinde ipse ad locum visendum. Ibid. Sensus sequentium uersuum perquam obscurus est. Polybij uerba Perotto interprete (nam græci codicis copia defuit nobis) clariora uisa sunt, ea ita habent: Dux Carthaginensium principio per loca inuia, nec ante eum diem trita, circumducere agmen conatus, quoniam iter id niues insuperabile faciebant, à proposito destitit. Ipsi ad miniculis prolapsi, si iterū corruissent. pag. 20. a. Hæc uerba uidetur nescio quid desiderare. Quid enim sensus hic est, prolapsi si iterum corruissent? Secabantur interdum. Ibi. Ita quidam restituerunt hunc locum, cum prius necabantur, legeretur. Sed totus hic locus uerbis sequentibus perquam obscurus est, ideoque & hic Polybij uerba ex interpretatione Perotti ponam, si studiosus lector fortassis his adiutus, melius Liuij sensum percipere queat. Iumenta uero (inquit) interdum quidem prolapsa glaciem secabant: sed pressa oneris magnitudine, pedibusq; eorum in durata glacie perstrictis, moueri postea inde non poterant. Hæc ille. Tu etiam atque etiam uide quid sensus ex his Liuij uerbis colligere queas: Et prolapsa iactandis grauius in continendo ungulis, penitus perfringebant. Nam ego ea plane non intelligo. Quadriduum super rupe consumptum. Ibi. Alij emendarunt, circa rupem, non multum ad rem meo iudicatu. Nam dierum numerum, quem postea ponet Liuius iuuare conati sunt. Si enim nono die in iuga Alpium peruentum est, biduumque ibi statim habita: deinde tertio die ad rupem multo angustiore uentum, quadriduumq; circa eam absumptum: denique postremo quiete data triduo, atque ita in planum descensum, numerus excrescet in decem & nouem dies, cum Liuius decimo quinto die superatas dicat esse Alpes. Sed in biduo intelligo etiam nonā diem, ita ut undecimo die ad multo angustiorē rupē uenisse dicantur. Quadriduum autem sequens ita partitus est Polybius, ut unum diē labori datum pro deducendis equis iumentisq; dicat: reliquum triduum elephantis deducendis. Igitur hoc sequenti triduo iumenta equiq; in plano pasta: quanquam Liuius dici triduum datum etiam hominibus muniendo fessis, atque deinde in planum descensum. Sed cum in hac numeri summa secutus sit Polybium, etiam in partibus sequi oportuit, meo quidem iudicio: sed iudicent doctiores. In Taurinis quæ Gallis proximæ gens erat in Italiam digressa. Ibid. b. Quidam distinxerunt post in Taurinis, quasi Hannibal in Taurinis eum numerum amiserit, quem uerius toto à Rhodano itinere amisit. Ego quid dicam, uix equidem comminisci possum. Fortassis autem in Taurinos legendum. Cælius per Centronis iugum dicit transisse. Ibi. Ita habent uetustiores codices, non Cremonis. Et Centronum cum alijs, tum C. Caesar

meminit. Cremonis ingum, quod quidam substituerunt, quid sit, haud equidem inuenio. Libuis autem & Ptolemæus & Plinius Vercellas attribuunt. Hic noster author libro quinto ab urbe condita, ait, olim eos possedisse loca ubi Verona & Brixia, quæ Cenomani Elitouio duce postea ceperint, quanquam eum locum alij aliter legant, ut ibidem commonstrauimus. Illud autem, semigermanis, uehementer me torquet: nec tamē mutare ausim. Cum Pisas nauib. ueniss. exer. à Manl. Att. que. 1bid. P. Cornelius antè dicitur à Liuiο uenisse Placentiam è Gallia, quanquam alij in eo loco restituerunt Genuam: mirum cur hic non etiam Pisas emendarint. Nisi dicamus Consulem noluisse tyrones obijcere Gallis dubijs socijs, atque ita à Genua Pisas nauibus iuisse, ut à prætōribus (nam ita intelligo Attiliū Manliūque) exercitum acciperet. Peditum agmen, quod in modum fugientium. pag. 22. a. Peditum agmen, construendum cum assequi uerbo, quod non ita multo post sequitur. alioqui si ad huius sensus periodum connectes cum uerbo obuius fui, uideri poterat legendum agmini, non agmen. Sed id perquam exiguum. Quinque millia passuum à uico cumulis confedit. pag. 24. b. Vicum non nominat. & tumultis considerare quomodo in plano, ut hic omnia erant, intelligatur, non hercle capio. Suspicio propriū nomen oblitteratum, ac pro eo suppositum tumultis. Tota rate in secundam aquam labente. pag. 25. b. Locus perquam obscurus, confusione ratis & pontis.

Extemplo & circa prætorem à ciuitate missi. pag. 26. b. Ad ciuitates recte quidam emendarunt. Sed, circa prætorem, credo græcam esse locutionem. Et illud, ante omnia Lilybeum teneri, obscure dictum, nisi iussit, uel quid simile intelligas. Deinde illud, pèrque omnem oram qui erant, insuetum dicendi genus: qui enim, uidetur referre eos qui in speculis erant. Denique quod statim sequitur, simul itaque: uide ut suspensum est ad longe sequentia, extemplo datum signū &c. Postremo quod ait, sublati armamentis, relatiuum uidetur illi quod postea dicturus est, de mendis armamentis. Ut socijs naualibus affatim instr. cla. ita inopem milite ha. pag. 27. a. Mirum si socij nauales non erant milites, nisi milites solos Carthaginenses ciues, non socios intellexerit: aut socios fortasse, qui ducendis nauibus idonei, cæterum ad pugnandum inutiles, id quod quibusdam magis uerisimile. At libro sexto huius decados, Sex. Digitius socius naualis dicitur, haud dubie non inutilis, ad pugnandum, quippe qui muralem coronam peteret. Mille & DCCC. fuere in nauibus capti. Ibi. Quidam DCC. legunt. At res non est magni momenti, qualia saepe alia quoque, quæ lubentes negligimus. Ipse compositis Siciliæ rebus, X. nauium classe or. Ita leg. Ibid. b. Pro decem nauium classe, alibi decem nauibus legitur. cæterum cum dicit oram Italiæ legens, non satis clare percipitur utro mari, supero ne an infero uiam fecerit: at quia Ariminum uenit, uidetur supero iuisse, quo & exercitum miserat, ut ait Liuius, cum contra Polybius Sempronij exercitum XL. diebus à Lilybæo Trebiam pedestri itinere uenisse dicat, non nauibus. Dao millia ped., & mil. equi. Num. pleròsque mixtos. pag. 28. a. Polybius ait Hannibalem misisse Numidas Gallòs que inter se mixtos: quare hic distinguendum ante uerbum

mixtos, quod in omnibus propè neglectū uidi codicibus. & ante aliquot uersus uerbum declarabatur, mutarunt in declarabat. Varia inde pugna sequentes &c. Ibid. Hæc longe clariora apud Polybium leguntur: Et illud, maior tamen hostium Romanis fama uictoriæ fuit: ambigue dictū uideri poterat: nisi quæ continuò sequuntur uerba, amphibolon tollerent. Et quicquid auræ fluminis appropinquabat, affla. ac. fr. vis. pag. 29. b. Videtur & hoc obscure dictum, quanquam sensus utcunque percipitur. Baleares locat ante signa leuem armaturam. Ibi. In Polybio legitur cum coniunctione, ac leuem armaturam, ut non intelligamus Baleares leuem dici armaturam, sed alios. Tum hæc quæ sequuntur uerba: Deinde grauiorem armis peditem, eodem authore ad circumfundit uerbum, referenda putamus, quorum uiginti millia inter Hispanos atque Afros mixtis Gallis fuisse scribit. Nec sequentia obstant, quippe & equites & elephanti in cornibus diuisi fuere eodem authore, si modò Perottus græca rectè extulit. Hæc ideo admonitione digna duximus, quod non est uerisimile tam negligenter Liuium hæc traduxisse. Duodeuiginti millia Romanorum erant. Ibi. Polybius ait sexdecim millia peditum Romanorum, ex socijs uero Latin nominis, ad uiginti millia: id quod uerisimilius est, quando legiones quaternū millium erant, ut ipse Liuius superius scriptum reliquit, non ita longe ab huius libri initio. Addit autem Polybius perfectum numerum copiarum, ubi de summa rerum agebatur, conueniebantque simul duo COSS. ex tot millibus constitis. Simul latebras eorum improvida præterlata acies est. pag. 30. a. Latebras legendum, ut rectè quidam restituere. Nota autem illud, simul, pro statim ut, accipi, huic authori oppido quàm familiare, ut Horatio, quod in superioribus quoque alicubi admonuimus. Cæterum hic præterlatam aciem ait, quam uersu sequenti immotam aliquandiu mansisse dicit: quanquam cauillum hoc est, in hoc appositum, ut uideat lector quid sit cum iudicio authores legere. Creati COSS. Cn. Seruilius & C. Flaminius. pag. 30. b. Addendum, iterum, ad C. Flaminius, ut ipsemet Liuius author est non ita longe à fine huius uoluminis: Flaminio (inquit) fauorem apud plebem, alterumq; inde consulatum peperit. Fuit autè CO S. ante hunc anno septimo. Cæterum quæ hoc loco paulò post sequuntur uerba, de Celtiberis ac Lusitanis, imeditioribus quàm Numidæ essent, haudquaquam à me intelliguntur. Suspicio autem ea corrupta esse. Itaque sub lucem cum equitatu CO S. aderat. pag. 31. a. De P. Scipione hoc intelligo. Nam Sempronius Romam ad habenda comitia profectus erat. Quanquam hoc mirum, cum ad Emporium hoc prope Placentiam occurrisset Hannibali, egregièque locum defendisset, cur non ad Vicumuius quoque adfuerit? at quia multitudo temere ibi egerit, ut uerisimile est: an historia nō omnibus uera credita, quippe non ab omnibus scripta, etiam à Polybio omissa, ut quæ luculentum damnum Romanis rebus attulerit? Et sequentia quoque usq; ad res Hispaniæ, ab alijs non sunt tradita. Emporiis appulisset classe. pag. 32. b. Alij classem in accusandi casu emendarunt. Cæterum Liuius Emporias fœminino genere usurpat, ut libro octauo huius decados in oratione Fabij aduersus Scipionem, & libro quarto sequētis decados

urbem eam describit, postquam Cato in Hispanias uenit. quare paulò post hic legendū Emporias cum classe redijt, non Emporia, etiamsi Græci ἑμπορίων dicant, nominatim Strabo in tertio. Hostis cis Tarraconem, Iberum rursus redit. pag. 33. a. Ita ueteres habent codices: quæ lectio placet, si recte intelligatur, quòd hostis Hasdrubas qui cis Tarraconem unā cum Ilergetibus, qui & ipsi cis Iberū sunt, socios Romanorum uexabat, aduentu Scipionis perterritus rursus ad Iberum redit. Nā Tarracōnem uersus eum cēssisse, ubi præsidium erat Romanorum, uix intelligitur: quanquam hoc quidam ita emendarunt, temerè meo quidem iudicio. Et Cære fortes extenuatas. Ibid. b. Ita habent uetustiores codices. Quidam extenuatæ restituerunt, sed errant. Si in decem annos R. P. eo. ste. lo. Hæc proc. votaque. Ibid. Quidam R. P. legerunt Romanum populum, cum Respub. significetur. Ego priorē dictionem Res, integrè scriberem. Quidam etiā pro loco legunt statu, denique procurata uota, adiectiuum ac substantiuum cum relatiuo quæ, non cū coniunctione, quæ, sed mihi displicet, tametsi res est non magni admodum momenti. Ob hoc ratus auspicijs emendis. pag. 34. a. Sabellicus emendandis legendū putauit, sed ex codice Moguntino emendi recte restitutum est. Nam loquitur hic author ex opinione Flaminij. Præcedente autem uersu distinguendum post legis, ut suasor legis intelligatur Qu. Claudius, non C. Flaminius.

F I N I S.

